

İçindekiler

Bazı sorular ve cevaplar.....	2-10
'Apo'nun Kürtçesine 10 Üzerinden 5 veririm' Söyleşi (N. Akman).....	11-14
Militarizm ve Demokrasi Engin ERKİNER.....	15-17
Cahilden de cahil kafa Hüseyin KAYA.....	18-26
1925 Kürt Halk Hareketi Seyîdxan KURİJ.....	27-38
Kürt Düğünü Mehmet BAYRAK.....	39-46
2002 Newroz'u kutlu olsun PSK (Açıklama).....	47-48

Evin Turizm İnşaat ve Yayıncılık
Ticaret Limited Şirketi Adına SAHİBİ

Zozan Sezen

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Memet Aslan

HUKUK MÜŞAVİRİ

Av. Erhan ASLANER

YAZIŞMA ADRESİ

Tarlabası Cad. No: 95 Kat: 1

Beyoğlu - İstanbul

Tel: 0 (212) 292 66 26 / 292 66 27

Fax: 0 (212) 292 66 35

ISSN: 1302-7964

ALMANYA

Postfach: 131831, 42045

Wuppertal/ALMANYA

Tel: 0049 202 283 23 39

Fax: 0049 202 758 34 79

BASKI

Yön Matbaası

Merhaba;

12 yılı aşkın bir süredir yayın hayatını tüm baskı ve engelleri aşarak aralıksız sürdüren DENG, 64. sayısıyla sizlere bir kez daha merhaba diyor.

Geçen sayımızdan bu yana, Türkiye yine demokratikleşme yönünde atması gereken adımları atmadı.

Sorunlarını çözmek, toplumu rahatlatmak, altına imza attığı uluslararası anlaşmalara bağlı kalmak yerine, statükoyu korumak telaşıyla çoğu kez komik durumlara düşmekten kurtulamadı.

19 Mart tarihine kadar demokratikleşme konusunda atılacak adımlarla ilgili AB'ye verilen sözleri yerine getirmektense, Şark kurnazlıklarıyla dünyayı kandırmaya; "mini" paketlerle zaman kazanmaya çalışıyor.

Kürt sorununun adil çözümündeki engeller ve direnç, Türkiye'nin önünü tıkamaya, siyasi ve ekonomik krizlerin süreklileşmesine neden olmayı sürdürüyor.

Yine Kürt sorununu çözmektense, çağdaş dünya yerine İran ve benzeri ülkelerle ittifak arayan statükocu zihniyet, son bir yılda ekonominin 9.4 oranında küçülmesine, kişi başına düşen milli gelirin 2.986 dolardan, 2.160 dolara gerilemesine neden oluyor.

Geniş halk kitleleri giderek yoksullaşırken, siyasi tıkanıklık toplumu çürütmeye devam ediyor. Kısacası Türkiye'de manzara pek iç açıcı değil.

Bir yandan Kürtçe TV ve radyoya yeşil ışık yakılabileceği, Kürt dili üzerindeki baskıların hafifletileceği gibi bir imaj yaratılırken, öte yandan Kürtçe eğitim için dilekçe veren öğrenciler ve aileleri üzerindeki baskılar, Kürtçe isimlere dava açmak, Kürt kurumları üzerindeki baskıları yoğunlaştırmak, gazete ve dergileri toplamak gibi rutin işler devam etmektedir.

Basına yansıyan bilgiler doğruysa; PKK lideri Öcalan'ın yakalanmasından sonra içine girilen teslimiyet ve tasfiye politikası, 8. Kongre sonrası PKK'nin "Kürdistan" ismini atarak Halkların Özgürlük Partisi'ne dönüşmesiyle yeni bir sürece girecek. Bu uğursuz sürecin acıklı sahnelerine önümüzdeki günlerde tanık olacağız.

Tüm bu olumsuzluklara karşı, Kürt cephesinde umut ve heyecan yaratan Hak ve Özgürlükler Partisi (HAK-PAR) hakkında hemen kapatılma davası açılması, egemenlerin dikensiz gül bahçesi istediklerinin bir göstergesi olsa gerek.

Ancak halkımız özgürlük mücadelesini binbir zorluğu aşarak, ağır bedeller ödeyerek bugüne taşıdı. Bugün de, gerek sömürgecilerin baskılarını, gerekse teslimiyetçi ve işbirlikçilerin tuzaklarını aşma becerisini gösterecektir. Halkımızın şoven ve teslimiyet politikalarına alet edilmek istenen Newroz'a, ulusal taleplerini öne çıkararak sahiplenmesi umut vericidir.

Umudu yaratanlara selam!..

5 Mart 2002 tarihinde, İstanbul'da bir trafik kazasında yitirdiğimiz değerli arkadaşımız Nurettin Basut'un acısı tazelediğini koruyor.

O'nun halkımızın kurtuluş mücadelesindeki saygın yerini ve katkılarını biliyoruz.

Uğruna tam anlamıyla bir ömür adadığı Kürt halkının özgürlük mücadelesi ise devam ediyor.

Bizler O'na ve tüm özgürlük yolunda şehit düşen yoldaşlarımıza olan saygımızı, ideallerine daha sıkı sarılarak, yaratılan değerleri canımız pahasına sahiplenerek ve özgürlük meşalesini hep yukarılarda tutarak göstereceğiz.

Yeni sayımızda buluşmak dileğiyle...

DENG

Aşağıdaki üç yazı www.kurdistan.nu'dan, "PSK Bulten"den alındı.
Üç okurun sorularına verilen cevaplardır.

BAZI SORULAR VE CEVAPLAR

Adil olmayan çözüm, çözüm değildir

Güney Kürdistan'a müdahalenin bedeli vardır

İsveç 15-20 bin kişilik Samilere bile otonomi tanıdı

Sayın Serdar Cıwan'ın sorularına cevap:

Sayın Cıwan mektubunda şöyle diyor:
Ben Kürdistan'ın Mardin yöresinden 22 yaşında bir gencim ve kafamda bazı soru işaretleri var. Bunlarla ilgili olarak gerek beni gerekse toplumu aydınlatmanız için yazıyorum. Ayrıca partiniz PSK'nın 27. yıldönümünü kutlar, Partinizin Genel Sekreterine ve PSK'ye sempati duyan herkese buradan selamlar sunuyorum.

1- Partiniz kurulduğu günden bu yana Kürt sorununun çözümüne

ilişkin olarak federatif çözümü savunmuştur. Sizce T.C. devletin Sayın Öcalan'ın demokratik-kültürel çözüm önerilerine bile karşılık vermezken sizin federasyon talebinizin gerçekleşme ihtimali var mı? Ayrıca bu hedefinize ulaşmak için ne tür çalışmalar ve nasıl bir mücadele yöntemi benimsiyorsunuz?

Öncelikle, mektubuna geç cevap verdiğimiz için genç kardeşimizin bizi hoş görmesini isteyelim. Sorusunun cevabına gelince:

Partimiz başından beri federal bir çözü-

me açık oldu. Bugün de iki halkın eşitliği temelinde federal bir çözümün adil ve gerçekçi bir çözüm olduğu kanısındayız.

Salt kültürel haklar ancak küçük azınlıklar için düşünülebilir. Kürt sorunu ise bazıların göstermek istediği gibi bir "azınlık" sorunu değil, ulusal sorundur. Kürtler, Fransa genişliğindeki ülkeleri ve 40 milyonluk nüfuslarıyla Ortadoğu'nun büyük uluslarından biridir. Kürt ulusunu sıradan bir azınlık saymak ciddi ve gerçekçi bir tutum değil. Kaldı ki Türk devleti, getirebileceği yükümlülükleri düşünerek bunu bile kabul etmiyor; gerçeği yok saymayı geçerli, kurnazca bir politika sanıyor.

Türk devletinin bugün Kürt halkına en basit hakları, örneğin anadilde yayın ve eğitim haklarını bile tanımamakta direndiği açık. Avrupa'yla bütünleşme hatırına attığı sözde demokratikleşme adımları bile tam bir komedi. Göz boyamaya çalışıyorlar. Örneğin Kürtçe yayın diye, devlet televizyonundan günde 20 dakikalık şarkı-türkü yayını yapıp yapmamayı tartışıyor ve bunu bile büyük bir adım gibi göstermeye kalkışıyorlar..

Kıbrıs'taki yüzbin Türk için federasyonu bile az bulup konfederasyon isterken, salt Kuzeydeki 20 milyon Kürt için uygun buldukları hak işte bu! Aç adama bir leblebi tanesi!.. Bu göz boyamadan da öte tam bir soytarınlık. Bizimle alay ediyorlar.

Ama bu böyle diye bizim federasyon önerimiz gerçekçi değil mi? Aksine. Türk devletinin gerçeği ve buna uygun çözümü kabul edip etmemesi bizim politikamız için belirleyici değildir. Biz Kürtler hakkımız olan şeyi istiyoruz. Eşitsizliği, yani şu veya bu türden bir bağımlılığı kabul etmiyoruz. Eşitliği gözetmeyen hiçbir çözüm adil değildir, bu nedenle çözüm de değildir.

Türk devleti bugüne kadar adil bir çözümü engellemekle sorunun daha da ağırlaşmasına yol açtı. Şimdi bu yanlış tutumda ısrar etmekle de bir sonuç elde edemeyecek. Bu aynı zamanda çağa, uygar dünyaya direnmedir. Türk rejimi, Kürtlere özgürlük tanımamak için Türklere demokrasi de ta-

nıymıyor. Çünkü kendine güvensiz ve tam bir paranoya içinde. Böyle bir rejim, özellikle de çağımız dünyasında uzun zaman ayakta kalamaz. Osmanlı çağına direndiği için paramparça oldu. Bu rejimin de geleceği yoktur.

Korkuları, iddiaları şu: Kürtlere hak verilirse Türkiye bölünür, diyorlar. Federal bir çözüm bölünme getirmez, gönüllü birliği ve barışı getirir. Ama Türkiye bu politikada ısrar ederse, işte korktukları asıl o zaman başlarına gelecektir. Çünkü hem 20 milyonluk Kürt halkı böylesi zalim bir rejimin boyunduruğunda yaşamak istemez, hem de bizzat Türk halkı, bu çağdışı politikalarla bizzat kendisini demokrasiden ve ekmekten yoksun bırakan bu rejime uzun zaman katlanmayacaktır.

"Sayın Öcalan"a gelince.. O önce sadece silahlı mücadele ve bağımsız Kürdistan diyordu. O dönemde federasyon isteyen bizleri hain olmakla suçluyordu. Sözde bu amaçla Kürtleri 15 yıllık eşitsiz bir savaşa sokup Kürt potansiyelini dağıttıktan sonra, kendisi ve partisi şimdi, bazı kültürel hakların dışında hemen hemen hiçbir şey istemez hale geldiler.. Buna politika denebilir mi? Demek ki bu konuda Öcalan'ı örnek almak, ya da izlemek mümkün değil..

Bu sorunuzun ikinci bölümüyle ilgili olarak, yani partimizin amaçlarına ulaşmak için ne tür çalışmalar yaptığı konusunda, daha önce başka okurlarımızın sorularına verdiğimiz cevaplarda yeterince bilgi var. Biraz zaman alsa da arşivdeki soru ve cevaplara bakmakta yarar var.

2- T.C. sürekli olarak Güneyde kurulabilecek bir Kürt devletinin kendi toprak bütünlüğü açısından tehlike arzettiğini söylemektedir. Muhtemel bir devlet oluşumunda T. C. 'nin bölgeye askeri bir müdahalesi söz konusu olabilir mi?

Türk devleti, elbet sınırlarının ötesinde de, yalnız Kürt devleti değil, herhangi bir Kürt oluşumu görmek istemiyor. Bu onun korkulu rüyasıdır. Bu nedenle Körfez Sava-

şı sonrası Güney Kürdistan'da ortaya çıkan özerk yönetimden çok rahatsızdır.

Türk rejimi, bu tür oluşumların kendi sınırları içindeki 20 milyon Kürde "kötü örnek" olacağı kaygısındadır. Irak'a yönelik yeni bir savaşın ise bölgede statükoyu daha da sarsacağından korkuyorlar.

Şu günlerde çokça sözü edildiği gibi, ABD, Saddam rejimini devirme amacıyla Irak'a yönelik bir saldırı başlatır mı, bilemeyiz. Amerika bu işte kararlı gibi görünüyor. Böyle bir durumda sonuçlar ne olur, şimdiden kestirilemez. Statükonun sarsılması büyük ihtimaldir. Güney'deki Kürt halkı zaten Saddam'a kapalı bölgede özerk bir yönetim oluşturmuştur. Güney Kürtlerinin istemi şu anda ayrı devlet değil, demokratik ve federal bir Irak'tır. Böyle bir durum ise Irak'ın iç işidir ve Türkiye'nin Irak'a müdahale için hiçbir hakkı yoktur.

Öte yandan "hak" denen şey çoğu durumda güç dengelerine bağlıdır ve güçlülerin ayrıca haklı olmaları gerekmiyor.. Ama Türkiye Kürt halkının güney parçasındaki özerkliğine son vermek veya federal bir yapıyı engellemek için Irak'a müdahaleye yeltense, bunun da bedeli olacaktır. Dimyat'a pirinçe giderken evdeki bulgurdan olabilir.

Bir başka deyişle, Türk rejimi değişmek ve bölgesinde statükoyu korumak için çok çırpınıyor. Ne var ki günü gelen değişim sel gibidir, önüne çıkamı da birlikte sürükleyip götürür..

3- Partiniz Türkiye Kürdistanı dışındaki parçalarda yürütülen mücadeleyi yeterli buluyor mu? Ayrıca buralar için ne tür çözüm önerileri var?

Kürt halkı yıllardır özgürlük için Kürdistan'ın tüm parçalarında yoğun bir müca-

dele içinde. Her parça kendi koşullarına göre ve kendi örgütlerinin öncülüğünde bu mücadeleyi yürütüyor. Biz, zaman zaman bazı konularda onların politikalarında yanlışlar görsek ve eleştiresek bile, bunu dostça, kardeşçe bir anlayışla yapıyoruz. Aynı zamanda elimizden geldiğince onlara dayanışma gösteriyoruz. Bu nedenle gerek İran

gerek Irak parçasındaki örgütlerle, aynı zamanda Suriye Kürt partileriyle ilişkilerimiz dostça^u kardeşçedir.

İran Kürdistanı'nın en büyük örgütü İran Kürdistan Demokrat Partisi, bu parça için otonomiye savunuyor. Başta iki büyük parti, KDP ve KYB olmak üzere Irak Kürdistanı örgütleri de geçmiş yıllarda "Irak'a demokrasi-Kürdistan'a otonomi" şiarıyla yine benzer bir talepte bulundular. Körfez Savaşı sonrası orta-

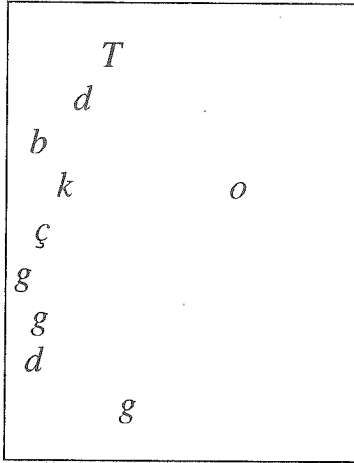
ya çıkan yeni durumda ise bu istemlerini fedarasyona çevirdiler.

Neyi isteyip istemiycekleri onların hakkıdır ve bunu kendi koşullarına göre yapıyorlar biz de buna saygı duyuyoruz.

4- AB'ye uyum çerçevesinde T.C.'nin yürüttüğü "demokratikleşme" adımlarını samimi buluyor musunuz?

Hayır, bulmuyoruz, kimse de bulmuyor. Çünkü bu yönetimin kendisi demokratikleşmeye karşı, bundan korkuyor. AB'nin kendisinden istediklerini de içişlerine müdahale ve baskı sayıyor, bu nedenle direniyor, ayak sürüyor. Bazı şeyleri yapıyormuş gibi yaparken de aslında dejenere ediyor, göz boyuyor. Bu, Türk yönetiminin eski huyudur, bu iş yıllardır bu şekilde cereyan etmektedir.

Oysa Avrupa ekonomik, siyasal, sosyal bir bütün; hatta, farklı dillere karşılık ortak kültürel değerleri ve birikimi var. Bu değer-

lerin başta geleni ise demokrasi ve insan hakları. Avrupa bir orkestra gibi çok sesli bir harmoni. Bütün üye adaylarına söyledikleri gibi, Türkiye'ye de, "bu değerleri benimsiyorsan, bunu kanıtla, kendini buna ayarla, gel katıl!" diyorlar.

Türk yönetimi ise, şımarık bir çocuk, ya da bildiğini yapmayı hak sayan bir kabada-yı gibi, "gelirim ama, değişemem, beni böyle al!" diyor. "Benim ülkemde orkestra olmaz, yalnızca iki telli saz olur", diyor.. Karşı taraf olmaz deyince de kıyameti koparıyor..

Manzara çok açık. Örneğin AB'de idam cezası yok. Ama Türk yönetimi "ben yurttaşlarımı idam etmeden duramam!" diyor. Faili meçhuller, yargısız infazlar da caba-sı.. Adamlar öldürmeye koşullanmış..

Avrupa'da işkence yok, ya da çok ender görülen, görülünce de üzerine gidilen bir olay. Ama Türkiye'de işkence sistemli. Devletin onayı ve desteği ile yapıyor. Kışla ve karakollar can pazarı. Adamlar, "işkencesiz edemeyiz" diyorlar!

Avrupa'da düşünce özgürlüğü var. Burada ise düşünceden korkuluyor. Anayasası, ceza yasası, siyasi partiler, basın ve öteki yasalarıyla düşünce özgürlüğünün önüne binbir engel dikilmiş. Ülkeyi yönetenler, askeri ve sivil ile düşünceden, azrail-den korkar gibi korkuyor, kırmızı görmüş boğa gibi saldırıya geçiyorlar. Yasalarda değişiklik yap dedikçe, dönüp dolaşıp yasaları daha da ağırlaştırıyorlar. Alishkanlık işte..

Avrupa'da örgütlenme özgürlüğü var. Ama Türkiye bir siyasi partiler ve dernekler mezarlığı. Adamlar vatandaşının örgütlenmesinden korkuyor. Bu rejim vatandaşını düşman gibi görüyor. Ona göre mevzi-lenmiş..

Avrupa birliğe, bir büyük federasyona veya konfederasyona giderken farklı renkleri, dilleri, kültürleri ise koruyor. Küçük büyük demeden herkesin hakkını tanıyor. Örneğin İngiltere İskoçlara, Gallere daha geniş otonomi tanıyor. İsveç, kuzeydeki 15-20 bin nüfuslu Sami topluluğuna bile

otonomi tanıdı.

Oysa Türkiye birlikten tek rengi anlıyor. Tek vatan, tek ulus, tek dil, tek bayrak, tek sınır, hatta nerdeyse tek din... Elinden gelse tek cins de yapacak.. Bu yönetim herşeye haki bir üniforma giydirmeye kalkıyor. Bu ülkede kışla kültürü egemen. Yani askeri demokrasi, daha doğrusu faşizm...

Kürt dili ve kültürü gündeme geldi mi, adamlar "hayır Avrupa bunu bizden isteye-mez!" diye haykırıyorlar, bunu Türkiye'yi bölme çabası gibi gösteriyorlar. Kıbrıs'taki yüzbin Türk için federasyonu bile az bulur, konfederasyon isterler. Ama Kürtlere gelince ne federasyon, ne parlamento ve hükümet, ne resmi dil, hatta ne kültürel haklar.. Açıkça şunu diyorlar:

"Biz Kürtleri tüm haklardan yoksun bırakırız, anadillerinde şarkı söylemelerini bile yasaklarız, ezeriz ve kimse buna karışamaz!.."

Bu ortaçağ köle sahiplerinin mantığıdır. Bu çağda ise tam bir zorbalık, ahlaksızlık ve utanmazlıktır.

Peki bu adamlar bu halleriyle AB'ye alınırlar mı? Bu da AB'nin sorunu. Böyle bir ülkeyi içine almak, tüm değerlerini inkar olur. Böyle birşey yapacaklarını sanmayız; ama yaparlarsa bize göre hava hoş. Nasıl olsa biz bu yönetimden çok çektik, biraz da Avrupalılar çeksin..

5- Şu anda Türkiye'de bir seçim olsa iktidar partileri mevcut oy oranlarını koruyabilecekler mi? Ayrıca HADEP'in CHP veya ANAP'la bir seçim ittifakına gitmesini doğru buluyor musunuz?

İktidar partilerinin şu andaki oy oranları, geçmiş seçime göre zaten çok düşük. Anketler bunu gösteriyor. Bir seçim olsa belki üçü de baraja takılacaklar. Tüm sorunlara ve yaşadıkları uyumsuzluğa rağmen seçime gitmemelerinin, hatta seçim lafını duymak bile istememelerinin nedeni, ülkenin kötü ekonomik durumu, kriz korkusu filan değil, asıl olarak bu. Oysa kamuoyunda itibarları yüksek olsa

bir gün bile beklemezlerdi.

Hem ülkenin hiçbir temel sorununu çözememe, hem peşpeşe bastıran ve halkı perişan eden ekonomik krizler, bu hükümet ortaklarının itibarını sıfıra düşürdü.

HADEP'in, eğer seçimlere kadar kalırsa, kiminle ittifaka gireceği bizce önemli değil. Çünkü HADEP'in, son bir yıldır izlediği politikalarla düzen partilerinden pek farkı kalmadı. Önce çok sivri gittiler, şimdi ise, kendilerini rejime kabul ettirmek için, Kürt halkının temel istemlerini bir ya-

na atacak kadar aşırı mülayimler.. Bu bir uçtan diğer uca savrulma olayı.

Demokratik işlerlikten yoksunluğun ve güdümlü olmanın, körü körüne birilerini izlemenin sonu bu..

Bir parti, demokrasiye, hak ve özgürlüklere yararlı olacak ittifakları yapabilir. Ama bunun için öncelikle ilkeli olmak gerekir. Salt parti yöneticilerini, bir takım çıkarıcı ve kariyeristleri parlamentoya taşımak için yapılan ittifakların halka bir yararı olmaz.

Kitleselleşme sorunu

Başarı için öznel ve nesnel etkenler

Sayın Nujen S. mektubunda şöyle diyor:

PSK'nın Kürt sorununun çözümüne yönelik yaptığı tespitleri tamamıyla destekliyorum. Ancak bu görüşler ve yaptığınız etkinlikler kamuoyuna, faal ve gerçekten aydın Kürt tabanına belli oranda ulaşabiliyor. Ama PSK'nın hala kitleselleşme sorunu ile karşı karşıya olduğu da açıktır.

Kanımcı Kürt toplumunda okuma oranı düşük ve batılı toplumlardaki aydınlanma sürecini de yaşamış değiliz.

PSK 30 milyonluk kitle potansiyeline ulaşmakta bazı zorluklarla karşı karşıyadır. Kuşkusuz, bunun nedenlerinden bir tanesi

görsel medya çağında PSK'nın yetersiz olanakları. Bu konudaki çabalarınızdan haberdarım.

Çizilen tüm projelerin (Aydın inisiyatifi, Platform, ülkede birlik ve partileşme girişimleri) başarıya ulaşması, ancak geniş kitle desteği ve PSK'nın kendi tabanını genişletmesinden geçer.

Özellikle son süreçte PSK'nın kendi işleyiş ve kitlelere ulaşma metotlarında geniş değişikliğe yol açması gerekiyor. Kitle bağını güçlendirmek için:

* Yurt dışında birinci derecede kadrolar ve öteki karizmatik elemanlar ön plana çıkıp kitle çalışmalarında seferber olmalı;

* Aylık halk toplantıları türünden geniş

çaplı etkinlikler düzenlenmeli ve bu düzenli biçimde yapılmalı;

* PSK dışındaki kitleyi bu toplantılara çekebilmek için Kürt politikasına yönelik çarpıcı ve tartışılan konuları işlemekte yarar var;

* Kitle yapısına uygun ve değişik eylem türlerine başvurulmalı.

PSK'nın temel hedefi kitlelere ulaşip onları kendi politikası yönünde aktifleştirmek olmalı. Ancak bu tür çalışma kitlelere güven sağlar, kitle desteğini büyütür. İleri adımlar atmak, başarıya ulaşmak buna bağlıdır.

Bu konuda açıklamada bulunursanız memnun olurum.

Teşekkürler ve başarı dilekleriyle.

* * *

Sayın okurumuz kiteselleşme ile ilgili olarak önemli noktalara değiniyor, aynı zamanda öneriler de getiriyor. Aslında bu sorunu oldukça iyi kavramış, nedenlerini biliyor ve getirdiği öneriler de oldukça mantıklı. Bu haliyle bizim fazla bir "açıklama" yapmamıza gerek kalmıyor.

Kiteselleşme sorununa daha önce bazı okurlarımızın sorularına verdiğimiz cevaplarda değinmiştik. Bu konu, doğal olarak her zaman gündemimizde vardı.

Elbet, PSK'ye ülke içinde yasal çalışma fırsatı verilmediğini unutmamak gerek. Kendi adımıza toplantılar düzenleyemeyiz. Kadrolarımız açık partili kimlikleriyle çalışamazlar. Bu bir dereceye kadar yurt dışında mümkündür. Zaten sayın Nujen'in önerileri de yurt dışına yönelik. Ama yurt dışı bir tür cephe gerisidir, asıl mücadele alanı değildir. Asıl olarak yurt içinde kitlelere ulaşmanın yollarını bulmalı. Buna uygun örgüt ve mücadele biçimlerini yaratmalı.

Yurt dışındaki Kürt kitleleri arasında ve aynı zamanda dış kamuoyuna yönelik çalışmayı da elbet küçümsemiyoruz. Yıllardır yurt dışında, sizin önerdiğiniz türden toplantıları, çeşitli türden eylemleri düzenliyoruz. Yine de bu konuda yeterince aktif ve yaratıcı olup olmadığımız elbet tartışılabilir. Biz de örgüt içinde sık sık bu konuyu

tartışıyoruz.

Bir örgüt bakımından, salt doğru politikalar, iyi hazırlanmış programlar ve buna uygun çabalar da ne yazık ki kitleleri sürüklemek için her zaman yetmiyor. Çünkü sahnede sizden başka aktörler ve başka etkenler de var. Siz bazılarını değinmişsiniz: Kitle iletişim araçları, toplumun eğitim düzeyi, vb.

Buna sahnedeki diğer örgütlerin tavrını da eklemek lazım. Koşulları doğru biçimde değerlendiremeyip kitleye yanlış yol gösterenler çoksa işiniz zor demektir.. 1970'li, 80'li yıllarda ülkemizin politik yaşamında iddia sahibi olup da maksimal istemlerle siyaset yapan, daha gerçekçi programlar üzerinde işbirliğine yanaşmayan, örneğin federatif bir çözüme bile ısrarla hayır diyen bir dizi örgüt ve "lider" şimdi neredirler?.

Öte yandan, kitlelerde ilgiyi ve coşku-yu yakalamak aynı zamanda bir nesnel (objektif) koşullar sorunudur.

Örneğin 1974'te ilk örgütlü siyasal çalışmaya başladığımızda sayıca bir avuçtuk, bugünden çok daha deneyimsizdik ve olanaklarımız da çok dardı. Ama o dönemde kitlelerin çıkarlarına, duygularına uygun düşen söz ve istemlerimiz, bakır toprağa düşen tohum gibi iyi ürün verdi, kitlelerle kısa sürede ve o döneme göre oldukça iyi bağlar sağladık. O koşullarda devrimci coşku ve fedakarlık çok yüksekti.

Aradan geçen zamanda nelerin değiştiğini hatırlayalım:

Birincisi, rejim bazıları eliyle Kürt hareketini yanlış itti ve bazılarımızın tüm uyarılarına rağmen, Kürt yurtsever hareketi geniş kesimiyle oynanan oyunu, provokasyonu göremedi, tavrı alamadı, önleyemedi. Kürt hareketi yeterli deneyime sahip değildi, rejimin ise elinde, yanlış pompalamak için güçlü araçlar vardı.

İkincisi, 12 Eylül faşist rejimi kadroları adeta biçti, geniş bir pasifikasyon fırtınası estirdi.

Kürt ulusal hareketi yanlış adamlar eliyle, rejimin onu çektiği mindere sürüklendi

ve bildiğiniz acı yenilgiyi yaşadı. Kürt potansiyeli önemli ölçüde telef edildi. O gün, koşulları hesaplama -bir bölümü de güdümlü olarak- maksimal istemlerle sahneye çıkanlar, şimdi en minimal düzeye indiler, herşeyden vazgeçtiler, teslimiyete vardılar. Onların bağımsızlık ve savaş edebiyatıyla peşlerinden sürükledikleri kitle neye uğradığını şaşırıldı. Dört-bir yanda umutsuzluk ve bezginlik başgösterdi. Rejim bundan yararlanarak şimdi Kürt hareketini bir bütün olarak teslim almak, pasifize etmek için elinden geleni yapıyor.

Buna, bir üçüncü ve önemli etken olarak, 1980'li yılların sonunda ve 90'lı yılların başında Sovyet blokunun dağılması ve sistemin çökmesiyle ortaya çıkan yeni uluslararası durumu ekleyelim. Bu durumun devrimci harekette yarattığı düş kırıklığı ve bezginlik bizim ülkemizin solunu ve bir bütün olarak devrimci hareketi de olumsuz yönde etkiliyor.

Bütün bunlar bir cezir (geri çekilme, durgunluk) haline yol açtı.

Özetlersek, bir bütün olarak toplumsal mücadelelerin kaderini de, tek tek örgütlerin başarısını da, "subjektif" ve "objektif" koşullar dediğimiz bir dizi öznel ve nesnel etken belirler. En başta siz, örgüt olarak doğru politikalar seçmelisiniz; önünüze, ülke ve dünya durumuna uygun sağlıklı bir program koymalısınız. (Bunu yapmamışsanız, zaten başarı şansınız daha baştan yoktur.) Bunu kararlı bir örgütsel çalışma izlemeli. Ama aynı zamanda ülke ve dünya koşulları sizin hedefe ulaşmanıza elvermeli. Geminiz sağlam, kaptanınız yetenekli ve rotanız doğru olduğu halde, öyle fırtınalar devreye girebilir ki siz menzile ulaşamayabilirsiniz..

Bugün, Kürt yurtsever hareketi açısın-

Kürt yurtsever hareketi açısından sorun şudur: Birincisi, geçmişle ilgili olarak olan biteni doğru biçimde kavramak. İkincisi, teslimiyet politikasına karşı çıkmak ve bu doğrultuda yurtsever güçlerin birliğini sağlamak.

dan sorun şudur: Birincisi, geçmişle ilgili olarak olan biteni doğru biçimde kavramak. İkincisi, teslimiyet politikasına karşı çıkmak ve bu doğrultuda yurtsever güçlerin birliğini sağlamak.

Biz bu politikayı izliyoruz. Ama başarı salt bize bağlı değil. Sorumluluk duyan her yurtsever kendine düşeni yapmalı, teslimiyete karşı çıkmalı ve birliğe omuz vermeli, içinde yer almalı.

Bir çekim merkezi ancak böyle yaratılabilir. Kitlelerin ilgisi, coşkusu ancak böyle artabilir.

Kitleselleşme sorunununa çözüm getirecek olan da, iyi bir çalışma programının yanısıra, işte böylesi bir halkayı, böylesi bir ortamı yakalamaktır.

Bunu başaracağımız konusunda umutluyuz.

Yeni dönemde PSK'nın kitlelere açılabilmesi için "işleyiş ve metotlarında" geniş değişikliğe gitmesi gerektiğini söylüyorsunuz. Buna tümüyle katılıyoruz. Yeni dönemde kendi içimizde bu konuyu geniş biçimde tartışıyoruz. Zaten son yıllarda önümüze koyduğumuz politikalar aynı zamanda böylesi bir değişimi içeriyor.

Bize göre örgüt bir araçtır, onu fetiş haline getirmemeli. Temel amaçlarınızdan sapmadan, görüşlerinizi de, örgütsel yapınızı ve çalışma tarzınızı da değişen duruma göre yenileyebilmelisiniz. Yeri geldiği zaman değişim yönünde adım atamayan geride kalır, yarışı da yitirir.

Dostça önerileriniz için teşekkür ederiz. Bu tür öneriler çalışmamıza katkı yapar, bize güç verir.

Türk halkına kardeş denirse...

Resûl adlı okurumuz, Kürtçe olarak kaleme aldığı mektubunda şöyle diyor (Soruyu ve cevabını Kürtçe olarak sayfamızda yayınlıyoruz. Konusu nedeniyle Türkçeye de çevirip vermeyi uygun bulduk):

Değerli arkadaşlar, Siteniz günden güne daha iyileşiyor. Yurtta ve dünyada olup bitenlerle ilgili ilgi çekici haber ve yorumlara yer veriyorsunuz. Bu nedenle sizi kutlarım. Ancak klasik ve çağdaş Kürt edebiyatı ile ilgili olarak birşey bulamadım. Kürt edebiyatı ve sanatına da yer verseniz iyi olurdu.

Yine, ilgimi çeken birşey daha var. PSK yayınlarında ve sayın Burkey'in yazı ve konuşmalarında, eskiden beri, Türk halkından söz edilirken hep "kardeş halk" deniyor. Acaba bu söz yerinde mi? Türklerden bunca zulüm ve haksızlık gördükten sonra nasıl kardeş olabiliriz?. Siz bu sözleri salt siyaset gereği mi söylüyorsunuz, yoksa gerçekten böyle mi düşünüyorsunuz?

Sayın okurumuz,

Sitemiz hakkındaki olumlu değerlendirmeniz için teşekkür ederiz. Sözünü ettiğiniz eksikliğin ise biz de farkındayız. Bir edebiyat köşesi açma düşüncesi programımızda var; yakın zamanda gerçekleştireceğimizi umuyoruz..

Sorunuza gelelim: Türk halkı için "kardeş" ifadesini kullanmak doğru mu, yanlış mı?

Türk halkı için "kardeş" sözcüğünü kullanmamız, salt politika gereği değil. Bu yanlış değil. Kürt olarak Türk devletinin ağır zulmüne muhatap olduğumuz elbet bir gerçek ve biz bu nedenle bu rejime karşı kin ve nefretle doluyuz. Öte yandan, Türk devleti ile Türk halkını aynı şey saymamalı. Bu devlet aynı zamanda Türk devrimci ve demokratlarına, Türk aydınlarına, hatta daha geniş boyutlarda Türk halkına da zulmetmektedir.

Öncelikle politikanın kendine özgü kuralları var. İnsanın duygulara göre değil, akla ve mantığa uygun biçimde davranması gerekir. Gerek siyasi liderler ve kadrolar, gerekse örgütler belli sorumluluklar taşıyorlar. Bir şeyi söyledikleri zaman ölçüp biçmek, ne getirip ne götüreceğini hesaplamak zorundadırlar. Biz, çoğu durumda yumuşak bir dilin ya da üslubun, sert ve kırıcı olandan daha faydalı olduğu kanısında yız. Öyle ki Türkler arasında daha çok dost ve arkadaş edinelim. Bizim buna ihtiyacımız var.

Öte yandan, Türk halkı için "kardeş" sözcüğünü kullanmamız, salt politika gereği değil. Bu yanlış değil. Kürt olarak Türk devletinin ağır zulmüne muhatap olduğumuz elbet bir gerçek ve biz bu nedenle bu rejime karşı kin ve nefretle doluyuz. Öte yandan, Türk devleti ile Türk halkını aynı şey saymamalı. Bu devlet aynı zamanda Türk devrimci ve demokratlarına, Türk aydınlarına, hatta daha geniş boyutlarda Türk halkına da zulmetmektedir. Türk aydınları ve emekçileri de birçok durumda baskı ve işkence görüyor, tutuklanıyor, göçmen durumuna düşüyor, hatta öldürülüyorlar. Rejim, izlediği yanlış politikalarla ve sınır tanımaz sömürü çarkıyla Türk halkını da eziyor, aç ve işsiz bırakıyor.

Biz, bu zorba devlete, bu acımasız ve vahşi rejime karşı yıllardır kararlılıkla mücadele ediyoruz. Türk halkı arasında da

devrimci ve demokrat olarak, aydın ve emekçi olarak Kürt halkına dost birhayli insan var. Bunlar, Kürtlere karşı izlenen baskı politikasından memnun değiller, buna karşı çıkıyorlar ve bu nedenle kendileri de türlü baskılara hedef oluyorlar.

Bu tür insanların varlığını görmezden gelmemeliyiz. Onları küstürmeyecek, aksine, zamanla sayılarını arttıracak bir tavır ve tutum izlemeliyiz.

Türk emekçi ve yoksullarının, hatta Türk aydın ve demokratlarının önemli bir bölümünün de, Kürt meselesinde kendi hükümetleri gibi düşündüklerini, Kürt haklarını tanımaya karşı olduklarını söyleyebilirsiniz.

Ne yazık ki bu doğrudur! Ama bu türden "aydın" ve "demokratlar" gerçekte ne aydın, ne de demokratlar. Kürt sorununda hükümetleri gibi düşünen, Kürt haklarına karşı çıkan yoksullara ve emekçilere gelince, bunların da beyni rejim tarafından yıkanmış, onlar bu yanlış politikalara koşullanmıştır. Ama bu bilinçli bir tutum değil, bir aldatılmışlık durumudur. Ayrıca, bu kişiler yalnızca Kürt sorunu konusunda mı yanlış düşünüyorlar? Kendi sorunlarıyla ilgili olarak pek mi bilinçliler? Hiç de değil. Bunlar, çoğu kez kendi çıkarlarının, kimler tarafından, nasıl sömürdüklerinin bilincinde değiller. Dostu düşmanı doğru biçimde ayırdıkları söylenemez. Çoğu kendisini aldatan ve sömüren partilere oy verir.

Hatta Kürtlerin kendileri bile, kendi sorunlarıyla ve bu sorunların çözüm biçimiyle ilgili olarak yeterince bilinçliler mi? Dost ve düşmanı iyi biçimde ayırabiliyorlar mı? Kürtler arasında da, okumuş, dünya görmüş olanlar da dahil, birhayli kişi Türk devletinin yanında saf tutmuyor mu, Türk egemen partilerinde yer almıyor mu, Kürt sorunuyla ilgili olarak rejimin dilini kullanmıyor mu?.

Ne yazık ki birçok Kürt de, benzer şekilde rejim tarafından aldatılmıştır ve ulusal dava konusunda yeterli bilince, duyarlılığa sahip değil.

Kürtler arasında da ulusal davaya ihanet

edenler var.

Birçok Kürt -ki bunlar arasında aydın ve siyasetçi geçinenler de var- dar görüşleri, sektecilikleri, bireycilikleri, kıskançlıkları ile Kürt davasına birhayli zarar veriyor...

Sonuç olarak, sayın okurumuz, biz Kürt halkı ezilen bir halkız ve bizi ezen de Türk devletinden başkası değil. Bu bir gerçek. Ama bu, bütün Kürtlerin iyi, bütün Türklerin de kötü olduğunu göstermez..

Türkler arasında iyiler, Kürtler arasında da kötüler vardır.

Söz konusu "Türk Devleti" besbelli zorba bir devlet; ama gerçekte o "Türk halkı"nın, Türk emekçi ve yoksullarının da devleti değil. O Türk egemen sınıflarının, sömürücü ve zorbalarının devleti.

O, ömrünü uzatmak, sömürü ve soygun çarkını sürdürmek için hem Kürtlere, hem Türklere baskı yapmakta, aynı zamanda yalan söylemekte.

Bizimse, yalnız Kürtleri değil, aynı zamanda Türkleri de aydınlatmak için, bu sömürü, baskı ve yalanları sürekli teşhir etmemiz gerek.

Bu nedenle, gerçekte her iki halkın çıkarları birdir ve onlar kardeştir. Bu zalim rejimin sonunu getirebilmek için, Kürtler ve Türkler el ele vermeli, onun yerine, eşitlik temelinde, demokrat ve çağdaş bir devleti kendi elleriyle kurmalılar.

Bir başka deyişle, hem Türklerin hem Kürtlerin olan bir federal devlet.

17 Mart tarihli Zaman gazetesinde, sayın Nuriye Akman'ın Kemal Burkay'la yaptığı Kürt dili üzerine bir söyleşi yayınlandı. Telefonla yapılan ve kısaltılarak yayınlandığı belirtilen bu ilgi çekici söyleşiyi, özellikle Kürtçe anadilde eğitim ve yayın konularının tartışıldığı şu günlerde, gazetede yayınlandığı biçimiyle alıp Deng okurlarına da sunmakta yarar gördük.

Burkay ile Kürt dili üzerine söyleşi

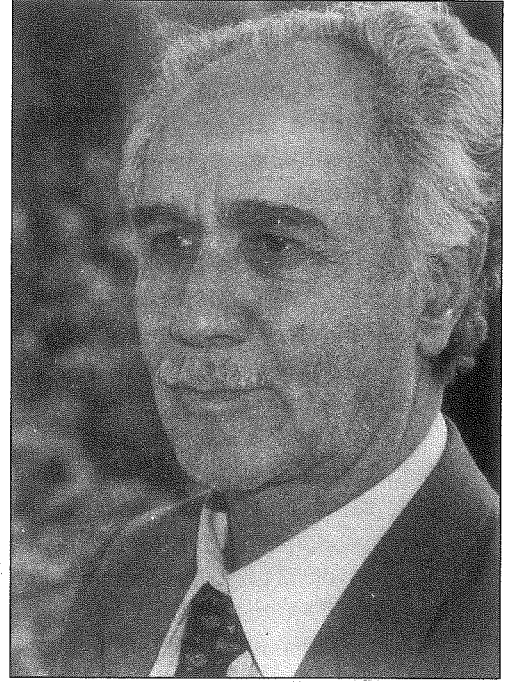
'Apo'nun KÜRTÇESİNE 10 ÜZERİNDEN 5 VERİRİM'

Nuriye Akman

Geçenlerde Bedrettin Dalan, "Kürtçe topu topu 600 kelime. Çoban eğitemezsiniz bu dille." deyince, farklı dillerin yaratılışını, insanların birbirlerini tanıması arzusuyla açıklayan ayeti hatırladım.

Kürtçenin zihnindeki yerini, etrafında odaklanan siyasi tartışmalardan arındırarak, yeniden yapılandırmaya karar verdim. Üzerinde daha önce hiç düşünmemiştim; nasıl bir dildi Kürtçe? Biliçaltımdaki korkuları yatıştıran siyasi gelişimler de oldu son bir hafta içinde. Kürtçe yayın öngören tasarı yakında MGK'ya sunulacak. Öyle anlaşıyor ki, AB sürecinin Türkiye'yi getireceği son nokta şöyle olacak: Türkçenin Anayasa'daki "anadil" tanımı, "resmi dil" olarak değişecek ve devlet TRT eliyle günde bir saat Kürtçe yayın yapacak.

Tv kanallarını zaplarken TRT GAP ekranlarındaki Kürtçe konuşmalar önümüze geldiğinde, hiç değilse zihinsel olarak bir hazırlığımız olsun diye önce kendimi eğitmek için, 600 kelimedenden daha fazlasını bilen bir Kürtçe uzmanı aradım. Karşıma Kemal Burkay çıktı. Kendisi İsveç'te yaşadığı için röportajı telefonla yaptım. Konuşmamızın özetini yorumsuz sunuyorum:

● Şiirlerinizden bazılarını Grup Yorum ve Yeni Türkü de besteledi; ama ben sizi öncelikle Sezen Aksu'nun söylediği o şahane şarkının yazarı olarak tanıyorum; "Gülümse" başlıklı şiirin, o güzelim "Bir kedi bile yok" dizeleriyle... Özel bir hikayesi var mı bu şiirin?

1963 yılında Ankara'da avukatlık stajı yaptığım ve Ulus'ta Posta Caddesi'nde, bir

hanın çatı katındaki küçük bir odada kaldığım günlerde yazılmış bir şiir. Bende bir hikayesi olsa bile, onu anlatıp okurun dünyasına karışmak istemem. Bir şiiri seven, onu kendince algılar ve yorumlar.

● **"Bir kelim bile yok" Kürtçe nasıl söylenir?**

Şöyle: *"Psikek mın ji tune."* Benim Prangalar ve Dersim adlı kitaplarımda çıkan şiirlerin bir bölümünü daha sonra Kürtçeye de çevirdim ve "Özgürlük ve Yaşam" (Azadi û Jiyan) adıyla yayınladım. Bu kitabım Eylül 1993'te İstanbul'da Deng Yayınları arasında da basıldı. "Gülümse" şiirinin Kürtçesi o kitapta da var.

● **Kürtçe bilginiz akademik mi, doğuştan mı?**

Ben aslında dilci değilim; ama bir aydın olarak Kürtçe dili üzerinde de çalıştım. Şiirin dışında hikayeler, çocuk kitapları da yazdım. Türkçenin yardımıyla Kürtçeyi öğreten bir kitabım var. Kürt alfabesini 1960'lı yıllarda öğrenmeye çalıştım. 12 Mart yıllarında iki yıl kaldığım Avrupa'da bol kaynak buldum ve o metinler üzerinde çalıştım. Kürtçe olarak politik yazılar da yazdım, edebi ve tarihi yazılar da.

Türkçeleri de var mı bunların?

Bazılarının var. Mesela 1970'li yıllarda yazdığım *Dawiya Dehak* diye küçük bir piyes var. 'Dehak'ın Sonu' demek. İstanbul'da basılan kitaplarım arasında rubailer var. Sonradan bir kısmını Türkçeye de çevirdim. *Berf Fedi Dike* yani 'Kar Utanır' demek, Türkiye'de basılan bir başka şiir kitabım.

● **Kürtçe nasıl bir dil?**

Yaşayan bir dil. Ortadoğu'da kırk milyona yakın Kürt var. En az otuz milyonu kendi anadillerini çok rahat konuşuyorlar. Kürtçe Irak Kürdistan'ında ilkokuldan üniversiteye kadar eğitim dili. Süleymaniye, Hewlêr (Erbil) ve Dihok kentlerinde üniversite var. Salt Erbil'deki Selahaddin Üniversitesi'nde 11 bin öğrenci okuyor. Irak'ta Bağdat Radyosu ve televizyonu 50 yılı yakın bir süredir Kürtçe yayın yapıyor. Erivan ve Kirmanşah radyoları da öyle. Ame-

rika'nın Sesi, Avustralya ve İsveç radyoları, Almanya'da da bazı eyaletlerde Kürtçe yayın yapılıyor. Ortadoğu ülkelerinde ve Avrupa'da, dergi ve gazete olarak yüzlerce periyodik yayın var ve her yıl Kürt dilinde yüzlerce kitap yayınlanıyor. Paris'te, Moskova'da, Leningrad'da üniversitelerde Kürtçe üzerine kürsüler var.

● **Kürtçenin lehçeleri var, hangisi öğretiyor?**

Kürtçenin dört büyük lehçesi var. Kürtlerin yarısından fazlası, Türkiye'dekilerin yüzde 90'ı, toplam olarak yaklaşık 20-25 milyon kişi Kurmanci lehçesini konuşuyor. Ben de onu konuşuyorum. Türkiye Kürtlerinin yüzde onu Zazaca konuşur. İran Kürtlerinin bir bölümü, Irak Kürtlerinin Türkiye sınırına yakın olanları da Kurmanci konuşurlar. Doğaldır ki Adana'yla Ankara'nın ya da İzmir'le Elazığ'ın Türkçe farkı gibi farkları var tabii Kurmanci'de de. Ama bunlar anlaşmaya engel değil. Zazaca biraz daha farklı. Kurmanciye nazaran kolay olmayabilir; ama çok sorun değil.

● **Bedrettin Dalan'la konuşulmuş. Diyor ki "Kürtçe ne ki, topu topu altı yüz kelime. Altı yüz kelimeyle ancak çoban eğitilir."**

Bakın bunlar gerçekten çok komik. Kürtçe çok eski çok zengin bir dil. Kısa süre önce 75 bin kelimelik bir Kürtçe-İngilizce sözlük yayımlandı. "İzoli"nin İstanbul'da, Deng Yayınları arasında basılan sözlüğü 30 bini aşkın kelimeyi kapsıyor. Sovyetler Birliği'nde, Irak'ta basılmış 30-40 bin kelimeyi kapsayan sözlükler var.

● **Kürtçe de Türkçe gibi Arapça ve Farsçadan kelimeler aldı mı?**

Kürtçe, yazı dili olarak bin sene önce, Türkler daha Anadolu'da yayılmadan önce ortaya çıkmış bir dil. Eskiden Arap harfleri kullanılmış. Şimdi Latince de kullanılıyor. İran, Irak, Suriye Kürtleri Arap yazısını kullanıyorlar. Türkler de Arap alfabesini kullandılar biliyorsunuz. 1928'de Latin alfabesine geçildi. 1930'lardan itibaren Kürtler de kendilerine Latince alfabe yaptılar; kolay yazılsın, kolay anlaşılsın diye.

● Yani Atatürk'ün devrimleri Kürt dilini de bir şekilde etkilemiş oldu.

Böyle de denilebilir tabii.

● Kürtçe hangi dil grubuna giriyor?

Kürtçe, Hint-Avrupa dil grubundan. Bunlar dört gruba ayrılırlar. İran, Slav,ermen ve Latin grubu. Kürtçe, Farsça, Afganca, Tacik dili İran grubundandır. Akra-ba dillerdir. Kürtçe, Arapça ve Türkçeden uzaktır, Farsçayla çok kelimesi ortak-tır. Kürtler İran tarihinde Farslardan çok daha önce etkili olmuşlar. Kürtçenin kökeni Med diline kadar uzanır.

● Medler, Perslerle akraba mıydı?

İran imparatorluğunu kuranlar Medler-di. İmparatorluk sonra Perslere geçti. Bun-lar birbirlerine akraba kavimler. Türklerle Özbekler ne derece akrabaysa, bu da öyle. Kürtçenin 600 kelime olduğu iddiası o ka-dar komik ki. Bu söylem ya cahillikten kay-naklanıyor ya da önyargılardan. Kürt yazılı edebiyatının ilk ürünleri bin yıl öncesinden başlıyor. O dönemin ilk Kürt ozanları, Hay-yam'ın çağdaşı olan, rubailerıyla ünlü Baba Tahir ile Eli Heriri'dir. Onları izleyen bir dizi klasik Kürt ozanı ve yazarı var. Bunla-rın en ünlüleri Feqiyê Teyran, Melayê Cızı-ri ve Ehmedê Hani'dir.

● Türkçe mi Kürtçe mi daha zengin?

Cumhuriyet öncesini ölçü olarak alırsak, Kürtler açısından koşullar eşit olmasa bile, Kürtçe Türkçeden, eğer daha zengin de-ğil-se, daha yoksul da değildir. Osmanlı dö-ne-minde Kürtçe, resmi okullarda ve Darülfün-un'da okutulmasa bile, Kürt medreselerin-de okunmaktaydı ve bu medreseler hemen her kent ve kasabada ve pek çok köyde var-dı. Kürt medreselerinde birçok ünlü bilgin ve edip yetişmiştir. Türkçe, Cumhuriyet dö-neminde devletin tüm olanaklarıyla geliş-en bir dil. Kürtçe ise aksine, yasaklanmış, ge-lişmesi engellenmiş bir dil. Bu nedenle bi-lim, felsefe ve benzeri alanlarda Türkçe bir hayli gelişirken Kürtçenin bu şansı olmadı. Buna rağmen Kürt aydınları, daha 1898 yı-lından başlayarak çıkardıkları periyodik ya-yınlarla Kürtçe yazı dilini geliştirdiler. Kürtçe özellikle Irak'ta ve Sovyetler Birli-

ği'nde gelişti. Son dönemde Kürt edebiyatı, bir milyon dolayında bir Kürt göçmen kitle-sinin yaşadığı Avrupa'da çiçeklendi. Salt İsveç'te Kürt dilinde birçok dergi ve yayı-nevi var.

● Türkçede kelimelerin cinsiyeti yok, Kürtçede var mı?

Kürtçede, insan, hayvan ve nesnelerle il-gili olarak (işaret sıfatlarında, isim çekimle-rinde vb.) eril-dişil farkı vardır. Örneğin "wi" erkek için, "wê" kız ya da kadın için "o" anlamında kullanılır. "Mala Min" (evim, ailem anlamında) dişildir. "Malê mın" ise, eşyalarım, malım mülküm, de-mektir ve erildir. Diğer bir deyişle "mal" sözcüğü duruma göre eril ya da dişil takısı almaktadır.

● Kürtçenin, söz dizimi bakımından Türkçeden farkı ne?

Türkçede fiil cümle sonuna gelirken, Kürtçede birçok durumda ortaya gelir. Örneğin "Ez çûm bajêr" (Kente gittim). Türk-çe olumsuzluk edatı sondadır, yani nesneyi, sıfatı veya fiili izler. Örneğin: "Hasan evde değil." Veya "Rengi sarı değil." Kürtçede ise nesneden, sıfattan veya fiilden önce ge-lir: "Hesen ne lı mal e." veya "Ev reng ne zer e." Aynı şey fiiller için de geçerlidir. Örneğin: "Ez ne çûm bajêr" (Kente gitme-dim).

● Hangi sesler birbirinden farklı?

Kürtçede olan bazı sesler Türkçede yok-tur: Örneğin ê, û, j, q, yine "x" (Alman-ca'nın "ch"sı), İngiliz "v"si. Buna karşılık Türkçede olan "ü" ve "ö" sesleri de Kürtçe-de yok. Her dil doğal olarak başka dillerden pek çok kelime almıştır. Türkçede örneğin "m" harfi ile başlayan binlerce sözcüğün bir tanesi bile Türkçe değildir. "Mutlu" sözcü-ğü sonradan türetili.

● Kürtçeden Türkçeye geçmiş sözcükler var mı?

Pek çok. Türk diline Kürtçeden geçmiş sözcüklerin tümü Farsçaya mal edilir. Örneğin "çoban". Kürtçe "çovan"dan gelir. "Ço"dan (deynek) türetilmiştir. Kürtçede çobanın karşılığı ise "şivan"dır. "Şiv" çubuk anlamına gelir. Yani çubukla süren adam.

Kürtçede bunun türleri de var: *Gavan*; sığırmaç. *Gollıkvan*; dana güden. *Berxvan*; kuzu güden. "Parça" sözcüğü Kürtçe "par"dan gelir. "Par" Kürtçede hem parça-bölüm, hem hisse anlamındadır. "Bağ", "bahçe" Kürtçe "bax" (bağ gibi okunur) ve "baxçe"den gelir. "Çarmih"; Kürtçe "çar-mix" yani "dört çivi"den gelir. Bunun gibi yüzlerce, hatta binlerce sözcükten söz edilebilir.

● **Peki ya Türkçeden Kürtçeye geçen sözcükler?**

Türkçeden Kürtçeye geçen kelimeler de bir hayli. Anadillerini iyi bilip kullanmayanlar, okulda, sokakta, televizyon karşısında Türkçe ile karşılaşan insanlar, Kürtçede karşılığı olan sözcükler yerine Türkçesini kullanabiliyorlar. "Ez fikrim" yerine "düşünmüş büm" (düşündüm) gibi.

● **Her iki dilde de eser verdiniz. Hangisini kullanmayı daha çok seviyorsunuz?**

Her iki dilde de hem konuşmayı, hem yazmayı seviyorum. Eğer iyi kullanırsanız her iki dilin de kendi ahengi, müziği, güzelliği var. Kürtçe anadilimdi. Ama onunla eğitim göremedim. Yazı dilini kendi çabamla ve geç tanıdım; ancak 35'imden sonra yazmaya başladım. Oysa ilk Türkçe romanımı yazdığımda 23 yaşında idim. Geç baş-

lamama rağmen Kürtçeyi iyi yazdığım kanısındayım. Rubailerimin tümünü Kürtçe yazdım. Denemelerimi Kürtçe yazmayı seviyorum. Nedeni Kürtçenin şiire daha uygun, daha melodik bir dil olması. Kürtçe sözcüklerin çoğunun tek ya da iki heceli olması, size şiirde ölçü ve kafiye tutturmakta, sözcükleri yer değiştirmekte, onlarla oynamakta kolaylık sağlıyor. Ayrıca Kürtçe fiillerin çoğunun sesli harflerle, isimlerin ise yumuşak ve yankı yapan sessizlerle, örneğin "an" veya "in" takısıyla bitmesi.. Bu anlatıma yumuşaklık ve ses zenginliği katıyor.

● **Türkçe ile Kürtçeyi karıştırdığınız oluyor mu?**

Günlük yaşamda bazen karışıklıklar oluyor. Stockholm'de Kürtler aralarında Kürtçe konuşurlar. Ama Türkçe televizyonu izlediğim bir anda bazen dönüp Türkçe seslendiğim olur. Bazen de bunun tersi, yani Kürtçe bilmeyen birine Kürtçe seslendiğim olur. Farkına varınca da "Program değişmişti!" derim. Yazı dilinde de benzer şeyler olur. Örneğin bazen Türkçedeki "v" yerine Kürtçedeki "w"yi yazmak gibi...

● **Kürtçe öğretmeni olsanız, Apo da sizin öğrenciniz olsa, on üzerinden kaç verirsiniz?**

Beş.

Kemal Burkay kimdir?

Kürdistan Sosyalist Partisi lideri Burkay, 1980 Nisan'ında Türkiye'den ayrıldı, PKK'nın aksine silahlı eylemi reddeden bir siyasi tavrın sahibi oldu. Bugün İsveç'te yaşıyor.

Öğrenimini öğretmen okulunda ve daha sonra Ankara Hukuk Fakültesi'nde yaptı. Türk ve Kürt dillerinde pek çok roman, hikaye, piyes, şiir ve tarih kitabı yazdı. Şiirlerinin bir bölümü bestelendi ve çok sevilen şarkılar olarak belleklere kazındı. "Size hâlâ, 'yoldaş' diye seslenilmesinden mutlu musunuz?" sorusuna "Yoldaşlık, ortak amacın yanı sıra, acıları ve sevinçleri kardeşçe paylaşmak ve birbirimize karşı dürüstlük ve güven anlamına gelir. Ama bana ille de "yoldaş" densin diye bir kompleksim yok. Arkadaşlarım bana çoğu zaman "kekê" derler ("kekê" Kürtçe ağabey demektir) ya da "Kemal Abi" diye söz ederler. Bu da bana pekala yeter!" karşılığını veriyor.

MİLİTARİZM VE DEMOKRASİ

Engin ERKİNER

Türkiye demokratikleşiyor! Bununla ilgili olarak ceza yasası değişiyor, bazen Anayasa maddeleri bile yeniden formüle ediliyor. Her değişikliğin ardından ülke içinde ve dışında olumlu yönde gelişmeden söz ediliyor, ne var ki, bu değerlendirme uzun sürmüyor, yeni değişikliklerin gereğinden söz edilmeye başlanıyor. Türkiye'nin demokratikleşmesi bitmiyor!

Neden olarak yasalarda yeterli değişikliklerin yapılmaması, sürekli olarak bazı noktaların açık bırakılması gösterilebilir; bu açıklama doğru ama eksiktir.

Türkiye'nin bugünkü yapısı sürdükçe idam cezası kalksa, işkenceye karşı –zaten var olan- yasal önlemler sertleştirilse, fikir özgürlüğü sağlansa, Olağanüstü Hal kaldırılrsa, Kürt dilinin üzerindeki yasaklar sona erse bile, Türkiye'de demokratikleşmenin alması gereken oldukça uzun bir yol olduğundan söz edilmeye devam edilecektir.

“Dere tepe düz gittik, döndük baktık ki, bir arpa boyu yol gitmişiz” deyişi, Türkiye'deki demokratikleşme sürecinin özelliklerini belirlemek için oldukça uygundur.

Türkiye bölgesel ekonomik bir güç değildir ve olması da mümkün gözükmemektedir. Askeri gücünü korumak ve geliştirmek için ise, sürekli bir modernizasyon içinde bulunması gerekir. Askeri harcamalar birbirlerini sürekli beslerler. Filanca silahı alırsınız, bunun falanca donanımına desteklenmesi gerekir, o ise başka silahların alınmasını gerektirir ve süreç böyle sürüp gider. Türkiye, derin ekonomik krizden biraz olsun kurtulabildiğinde, yapacağı ilk iş, eski planlara dönmek ve silah sanayisinin kuruluşu için büyük yatırımlara yönelmektir.

Yasalar, demokratikleşmenin sadece bir yanıdır. Toplumsal kurumların temel özellikleri aynı kaldıkça, yeni bir işleyişin ön plana geçmesinden söz edilemez. Yeni yasalar bir oranda gelişme sağlarlar, ama asıl olan eskinin sürüp gitmesi ya da eskinin değişmiş gibi gösterilmesidir.

Soruyu açık olarak soralım: Militarizmin bu kadar büyük rol oynadığı bir toplumun gerçekten demokratikleşmesi mümkün müdür? Türkiye'nin neredeyse tek yaşam kaynağı militarizmdir. Stratejik coğrafi konumunu güçlü bir ordu ve yoğun silahlanmayla besleyerek bölgesel bir askeri güç olarak dünyadaki yerini almaya çalışmaktadır. Derin ekonomik kriz nedeniyle kesintiye uğrayan silah sanayisi kurma girişiminden vazgeçilmemiş, sadece bazı yatırımlar ertelenmiştir. Türkiye, aralarında Afrika devletlerinin de bulunduğu artan sayıda ülke ordusuna askeri eğitim vermektedir. Türkiye'nin dışardan aldığı borç ve kredilerde, sağladığı kazançlarda militarizm önemli yer tutmaktadır. Türkiye, Afganistan'a asker gönderdiği için IMF'den yeni ve büyük

bir kredi alabilmiş ve derin ekonomik bunalımın çöküntüye yol açmasını şimdilik engelleyebilmiştir. (Aynı kredi Arjantin'e verilmemiştir.) Türkiye, Afganistan'da genel komutanlığı üstlenmek için para istemekte ve kendisine ödenmesi gereken miktar üzerinde pazarlık yapmaktadır.

Türkiye bölgesel ekonomik bir güç değildir ve olması da mümkün gözükmemektedir. Askeri gücünü korumak ve geliştirmek için ise, sürekli bir modernizasyon içinde bulunması gerekir. Askeri harcamalar birbirlerini sürekli beslerler. Filanca silahı alırsınız, bunun falanca donanımına desteklenmesi gerekir, o ise başka silahların alınmasını gerektirir ve süreç böyle sürüp gider. Türkiye, derin ekonomik krizden biraz olsun kurtulabildiğinde, yapacağı ilk iş, eski planlara dönmek ve silah sanayisinin kuruluşu için büyük yatırımlara yönelmektir. Bunun için gerekli kaynak kredi, borç ve halkın yaşam koşullarının daha da zorlaştırılmasıyla yaratılacaktır. Silah sanayisi esas olarak iç ihtiyacın karşılanmasına değil, ihracata yöneliktir. Militarizmin dış ticaretteki ağırlığı belirgin olarak artacaktır.

Böyle bir ülke ne kadar demokratikleşebilir?

Türkiye'de demokratikleşmenin önemli bir bileşeni olarak parlamento ve hükümetin etkinliğinin artırılmasından, MGK'nin belirleyici işlevinin azaltılmasından söz edilir. Ne var ki, militarizmin bu kadar önemli bir yer tuttuğu bir ülkede, askerlerin etkisinin ciddi olarak azaltılmasından söz edilmesi ne kadar gerçekçidir? MGK'nin etkinliğini gerileten yasal düzenlemeler yapılabilir, büyük olasılıkla yapılacaktır da, ama bunun önemli bir değişime yol açması beklenemez. Yasalar etkinliklerini kağıt üzerindeki formülasyonlarından değil toplumsal süreç ve yapılardan alırlar. Türkiye'nin tek ve önde gelen etkinliği militarizm oldukça, askeri kurumların etkisinin önemli oranda azaltılmasından söz edilemez. Tersine, gerçekleşecek olan, ordunun toplum içindeki etkisinin artmasıdır. Yıllardan beri olan da budur. Türkiye'de demok-

ratikleşmeyle ilgili yasalar çıkarılmakta ve bununla birlikte ordunun etkinliği de sürekli artmaktadır. Bu artışı MGK'nın görünürdeki etkinliğiyle sınırlandırmamak gerekir. MGK gündemine şöyle bir göz atmak, ekonomiden yeni yasalara, Avrupa Birliği'nden Kıbrıs'a, Kürtçe eğitimden Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin durumuna kadar önemli denilebilecek her konunun gündemde yer aldığını görmek, bu ülkede olup biten birçok gelişmeyi anlamak için yeterlidir. Burada sorun, "gündemin zenginliği"nden ibaret değildir. Bir kurumun böyle bir gündemi

görülebilmesi önemli bir altyapıyı gerekli kılar. MGK, önemli bütün toplumsal alanlarda bilgi sahibi olacak ve oradaki gelişmeleri yönlendirebilecek oranda örgütlenmiştir. Bu örgütlenme içinde ağırlık askerlerde değil, sivillerdedir. Benzer kafa yapısına sahip olunduktan sonra asker ya da sivil olunması da önem taşımamaktadır. MGK, kocaman bir buzdağının görünen ucudur. Önu bu uçtan ibaret sanmak ve yasal düzenlemelerle etkinliğinin azaltılabileceğini düşünmek doğru değildir.

Kürt veya Türk olsun, insanımız kendisini kandırmakta oldukça gelişmiştir. Örneğin, yıllardan beri bir kesim tarafından şöyle bir iddia ortaya atılır: Savaş bittiğinde ve barış yapıldığında Türkiye'nin üzerine büyük yük olan askeri harcamalar ortadan kalkacak ve ülke kısa sürede önemli bir ekonomik güç olarak ortaya çıkacaktır. Gerçekte olan ise bunun tersidir, çünkü Türkiye yıllardan beri içerdeki savaş için silahlanmıyordu. Asıl amaç, ABD ile yakın işbirliği

Kürt veya Türk olsun, insanımız kendisini kandırmakta oldukça gelişmiştir.

Örneğin, yıllardan beri bir kesim tarafından şöyle bir iddia ortaya atılır: Savaş bittiğinde ve barış yapıldığında Türkiye'nin üzerine büyük yük olan askeri harcamalar ortadan kalkacak ve ülke kısa sürede önemli bir ekonomik güç olarak ortaya çıkacaktır. Gerçekte olan ise bunun tersidir, çünkü Türkiye yıllardan beri içerdeki savaş için silahlanmıyordu. Asıl amaç, ABD ile yakın işbirliği içinde bölgesel bir askeri güç olmaktır. İçerdeki savaş için silahlanma amacın gittikçe küçülen bir bölümünü oluşturunuyordu. Savaş bitmiş, askeri harcamalar ise azalmamış, artmıştır.

içinde bölgesel bir askeri güç olmaktır. İçerdeki savaş için silahlanma amacın gittikçe küçülen bir bölümünü oluşturunuyordu. Savaş bitmiş, askeri harcamalar ise azalmamış, artmıştır.

Türkiye'de ciddi ve kalıcı bir demokratikleşme ancak önemli toplumsal değişimlerle mümkündür. Bu ülkenin askeri bir güç olmayı değil de başka yönlerden gelişmeyi ön plana alması, bunun için ABD ve IMF ile ilişkilerini değiştirmesi önemli yapısal değişimleri gerekli kılar. Bunlar ise ne "demokratik cumhuriyet"le ne de Avrupa Birliği'nin

yardımlarıyla sağlanabilir.

Türkiye'de önemli toplumsal değişimler hedeflenmeden gerçek bir demokratikleşme sağlanamaz, çünkü bu ülkede demokratikleşmenin kendisi önemli değişimleri gerekli kılmaktadır. Ters durumda, yasalarda varolanın oldukça ötesinde bir etkinliğe sahip olan militarist kurumlar kendi yollarını açacaklar, yeni durumlara zorlanmadan uyum sağlayabileceklerdir.

CAHİLDEN DE CAHİL KAFİ

Hüseyin Kaya

Hemen herkes siyasi partilerin niçin kurulduklarını, hangi amaçları gerçekleştirmek için çalışmaları gerektiğini bilir.

Siyasi partiler, bir çalışma programı yapar ve bu programı, seçim propagandalarında halka tanıtır destek isterler. İktidara geldiklerinde de onu uygularlar.

Ülkede kurulmuş bulunan bütün partiler, bir yandan kendi programlarını tanıtır; bir yandan da kurulmuş bulunan diğer partilerin programlarını kendi düşünceleri doğrultusunda eleştirirler. Gerçi burjuva partiler,

bu söylediklerimizi yapmazlar. Sadece demagoji üzerine çalışmalarını oturturlar. Süslü laflarla kitlelerin gözlerini boyamaya çalışırken diğer partileri de yine bu demagoji ekseninde suçlarlar. Ne kendi programlarını tanıtır, ne de başka partileri programları doğrultusunda eleştirirler. Çok iyi bilirler ki programsal açıdan halka gittiklerinde halk program denen şeyi tanıır ve diğer partilerin de programlarını merak eder. Böyle olunca da muhtemelen burjuva partilerin demagojik söylemleri para et-

mez ve egemenlikleri sona erer. Bu nedenle burjuva partiler bundan kaçınırlar.

Peki demokrat, devrimci temelde kurulu bulunan partilerle bunların mensup ve sempatanları neden burjuva tarzını izlerler? Neden olaylara ve olgulara bilimsel yaklaşmazlar? Neden eleştirilerini programlara yöneltmezler?

Bir de kalem erbabları vardır ki bunlara aydın deniyor. Oturup çeşitli konularda yazılar yazıyorlar. Peki bir aydın, kafasının estiği gibi yazı yazabilir mi? Aydın olmanın bir sorumluluğu, bir karşılığı yok mudur?

Aydın, her türlü baskıya, dayatmaya karşı koyan kişidir. Aydın kişi, bilgi ve birikimini somut ve bilimsel verilere dayandıran kişidir. Söylentilere, hurafelere, tabulara, paradigmalara karşı çıkar. Düşünür, değerlendirir ve yeniden yaratır. Birilerinin gözüne girmek, birilerine şirin görünmek veya bir takım çıkarlar sağlamak gibi bir kaygısı yoktur. O, gerçeklerin, yalnızca gerçeklerin arkasından gider. Ve gerçeklerden asla taviz vermez.

Aydın birilerini razı etme, birilerine yaranma gibi bir düşüncesi olamayacağı gibi birilerini küstürme, gücendirme ve kızdırma gibi bir hevesi de olamaz.

Ama ne yazık ki ülkemizde olmuyor. Birkaç kel aynak aydınımız dışında aydın görünen pek çok kişi, günlük veya dönemsel çıkarları peşindedir ve yaşamını bu çıkarlara göre dizayn eder.

Polemik türü yazılar yazmak hoşumuza gitmiyor. Ama bazı siyasi anlayış veya partilerin sempatan yazarlarının yazılarını okuyunca insan dayanamıyor.

Her vesile ile şunu söylüyoruz: Bizi eleştirebilirsiniz, eleştirin. Bilimsel ve haklı eleştiriden asla rahatsız olmayız. İnaniyoruz ki bu tür eleştiriler hatalarımızı, eksiklerimizi görmeye yardımcı olur ve bizi geliştirir. Fakat hiçbir bulgu ve belgeye dayanmayan suçlama, karalama türü yazılar kimsenin işine yaramayacağı gibi halkımızın kafasını karıştırmaya, mücadeleden soğutmaya sebep olacaktır.

Üç yıldan bu yana zaten halkımızda ruh-

sal bir çöküntü yaratılmış; umutsuzluk, çaresizlik egemen düşünce ve ruh haline getirilmiştir. Şimdi de her türlü alternatif eğilim ve girişimler, hemen başında yok edilmeye, atıl bırakılmaya çalışılmaktadır. Şunu herkes bilsin ki umutsuzluk ve çaresizlik ruhu sarınca demokratik hak direnişlerini örgütlemek mümkün olamaz.

Bu tür düşünce sahipleri, geçmişte şiddeti temel çözümleyici güç olarak görüyor, karşı çıkanları da işbirlikçi, hain ilan ediyorlardı. İmralı sürecinden sonra ricat başlayınca, bu sefer de, yurtsever-devrimci anlayışların yıllardan bu yana söyleye geldikleri değerleri bir bir terk etmeye başladılar. Türkiye ilerici devrimcilerinin pek çoğunun ortaklaştığı, **Ulus, sömürgecilik ve Kemalizm** ile ilgili temel yargılar terk edildi. Terk edilmekle kalmadı, devlet ağzıyla sistemin adı olan Kemalizm savunulmaya başlandı.

Kuvay-ı Milli Ruhlu Devrimci Kemalizm

Örneğin, Kemalizm'in Kürt dostu olduğu, hatta Kürtler'e haklarını vereceğini; ancak Kürt direnişlerinin onu kötüleştirdiği iddia edildi.(1) Şimdi de Kuvva-ı Milliye ruhlu Kemalizm'le yurtsever demokrat güçlerin özdeşleşebileceği iddia edilmektedir. Delil Karakoçan Yedinci Gündem'in 28 Mart 2002 sayılı nüshasında aynen şöyle demektedir:

"Yurtsever demokrat güçler ile Kuvva-i Milliye ruhundan uzaklaşan, Kemalizm'i 1925'ler ve sonrasının şoven politikalarıyla özdeşleştiren geleneksel Kemalistler arasındaki çelişki..."

Yani sayın Karakoçan diyor ki Kemalizm ikiye ayrılır: 1925 öncesi Kemalizm ve 1925 sonrası Kemalizm. Yurtsever demokratlarla, Kemalizm'in gelenekçi yanı arasında çelişki vardır. Ama 25 öncesi Kuvva-ı Milliye ruhlu Kemalizm ile bağdaşırız, bütünleşiriz. Çünkü 1925 öncesi Kemalizm, şoven değildir diyor. Nasıl oluyorsa!

Nasrettin Hoca, tarlasına gitmek üzere yola çıkar. Tarlanın kıyısındaki su arkını

aşıp geçmesi gerekiyor. Komşu tarlalarda çalışan komşularına, eski gücünde olduğunu kanıtlamak için iyice gerilip suyun üzerinden atlamak istiyor. Ancak su kanalının içine düşüp ıslanıyor. Yavaşça kıyıya çıkıp şalvarının suyunu sıkıyor. Herkesin kendisine baktığını sanarak, yüksek sesle: "Ah ulan gençlik ah!" diyor. Kafasını kaldırıp kimsenin oralı olmadığını görünce de: "Ulan biz senin gençliğini de biliyoruz." diyor.

Biz Kemalizm'in 1925 öncesini de biliyoruz sayın Karakoçan. Kendini zorlamana gerek yok. Zaten söylediklerine senin de inandığını sanmıyorum. Çünkü bu konuda daha önce senin dostlarının yazdıkları ortada. Kemalizm, hep inkarcıdır, hep imhacıdır. Bir anlayışın uygulaması, iktidarda yaptıklarıyla ölçülür. Kemalist uygulamalar da ortadadır. Ne zaman Kürtler, biz varız, haklarımız da olmalıdır demişlerse -şimdi yaşadığımız gibi- inkar ve imha ile karşılaşmışlardır. Buna "İsyanlar Kemalizm'i bu hale getirmiştir." (A. Öcalan-Özgür Halk sayı:107) diyerek kılıf uydurmak gerçek olmadığı gibi en azından kendinizi inkardır.

Öcalan, "Kürt sorununun Türklerle olası çözümünün, 1921 yılındaki Koçgiri isyanındaki gibi Parlamento içinde bir çözüme kavuşması gerekir. Koçgiri isyanı barışçıl bir biçimde çözülmüştür. diyor. (Yedinci Gündem 16 Mart 2002)

Sorunun, Koçgiri isyanındaki gibi barışla ve parlamento içinde çözülmesi gerekir biçimindeki Abdullah ÖCALAN yaklaşımı, doğruları anlatmaya yetmiyor. Koçgiri isyanından sonra Kürtlere hangi hakların verildiği sorusu bir yana; olaylar eksik veya yanlış bilgilerle çarpıtılmaktadır. İsterseniz olayı kısaca özetleyelim:

Ülkede kurulmuş bulunan bütün partiler, bir yandan kendi programlarını tanıtırlar; bir yandan da kurulmuş bulunan diğer partilerin programlarını kendi düşünceleri doğrultusunda eleştirirler. Gerçi burjuva partiler, bu söylediklerimizi yapmazlar. Sadece demagoji üzerine çalışmalarını oturturlar. Süslü laflarla kitlelerin gözlerini boyamaya çalışırken diğer partileri de yine bu demagoji ekseni içinde suçlarlar.

Yunan kuvvetleri Ankara'ya yaklaşıncaya, en azından bir cepheyi devre dışı bırakmak için Ankara hükümeti, Alişer ve Nuri Dersimi'yi dışarıda bırakan bir af çıkarıp isyanı soğutmak istiyor. Kısmen de başarılı oluyor. Ancak yetmiyor, bir süre sonra genel bir af çıkarılıyor ve Nurettin Paşa, bazı olaylara sebep olduğu için parlamentodan çıkarılıyor. Tıpkı Korkut Eken'e ceza verip devleti aradan çıkarmak gibi.

Sonra ne oluyor? İsyanın en önemli kişileri Alişan ve Haydar Beyler, Ankara'ya çağrılıyor. Bir süre sonra her ikisi de Koçgiri'ye dönüyor. Savaşla onları imha etmeyi beceremeyenler, bir gece vakti, ikisinin bulunduğu eve bombalarla saldırıyor; Alişan Bey paramparça oluyor, Haydar Bey de ağır yaralı olarak kurtuluyor.

İşte barışçı çözüm bu.

"1920'lerin çözümü önemli. İsyancı isyan bile iki halk arasında dostlukla hallolmuştur" diyor aynı yazıda Öcalan.

Ne diyelim şimdi! Sözcükler tükeniyor bu gibi durumlarda.

Yine, Öcalan'ın İngilizlerle ve Kürt devleti kurma ile ilgili verdiği bilgiler de yanlış. Orda da olay özetle şöyledir:

Sevr Anlaşmasıyla sınırları Sivas'a kadar uzanan özerk bir Kürt Devleti kurulması kararlaştırıldı. Ancak Kuvvay-ı Milliye, durumunu güçlendirince İngilizler ve diğer batılı ülkeler bundan vazgeçti. Ve M.Kemal'i desteklemek onların çıkarlarına daha uygun düştü. Zaten M.Kemal, bunu Nutuk'ta anlatıyor. Yunanlılarla savaşın en şiddetli döneminde Samsun'a çıkan bir İngiliz subayı, hükümetinin kendisine iki vapur dolusu savaş malzemesi hediye gönderdiğini söylüyor.

İnönü, anılarında, "ne kadar araştırdıysak İngilizlerin kışkırtıcılığını kanıtlayacak bir bulguya rastlamadık" diyor. Kraldan çok kralcı olmaya gerek yok. İnönü'den iyi bilemeyeceğine göre kendini yorma sayın Öcalan. Zaten devlet bunu kanıtlayamadığı için hareketin ulusal yanını gizleyip, bir irtica hareketi olarak sundu. Türk aydınları da görevlerini yapmadıkları için hemen hemen bütün tarih kitaplarında irtica-i hareket olarak yer aldı.

Demek ki ne Kürtler İngilizlerin oyununa gelerek isyan etmiş, ne de daha sonra M.Kemal'in hatırlatmasıyla bu hatalarından vazgeçip devletle anlaşmışlardır. Devletin ve M.Kemal'in tüm yaptıkları taktikselidir. Fırsat bulunduğu da sürgün ve imha süreci başlatılmıştır.

"Kürtler, 1925'lere geldiğinde bütün kazanımlarını kaybettiler." (A.Öcalan Yedinci Gündem 16.3.2002)

Hangi kazanımlarını kaybettiler sayın Öcalan? Bağımsızlıklarını mı, özerkliklerini mi... Neyi kaybettiler? Ellerindeki hangi statüyü kaybettiler?

Kemalizm'i allayıp pullayarak ve Kürtleri suçlu göstererek bir yere varılmaz. Bu yaklaşım, Kürtlere de, Türklere de 'kazan-dırmaz.'

Aynı açıklamada, "M.Kemal bu çözümü aslında geliştiremedi" diyor. Ah bu Kürtler var ya, asıl suçlu onlardır! İsyan ederek Kürt sorununu çözümsüzlüğe ittiler. M.Kemal'in de sorunu çözme konusunda elini kolunu bağladılar.(!)

Devamla Öcalan, "Oysa biz iki halk arasında kardeşliği temel alan bir çözümde yanayız. PKK'nin hataları var mı? Milliyetçiliğe kayma tehlikesinden tutalım başka şeylere kadar eksikler olmuştur. Bunlara karşı tedbirlerimiz yok muydu? Vardı, biraz tedbir de geliştirdik, ama Türkiye Solu üzerine düşeni yapamadı. Biz de '93'den beri farklı arayışlara girdik. İlkel Kürt milliyetçiliği ayrılıkçılığa, ırkçı Türk milliyetçiliği de bizi inkara götürüyordu. Oysa Demokratik Cumhuriyet Kemalizm'in devrimci özüne de aykırı değildir."

Durumun iyiye gitmediğini söylerken, giderek devletin hizmetine giriliyor derken haksız değiliz. Çarşamba'nın gelişinden perşembeyi görüyorduk. Öcalan'ın savunmaları, bize ipucu veriyordu. **"Sömürgecilik, ulusal kurtuluş"** gibi kavramların terk edilmesi, ulusal haklar yerine "demokratik haklar" diye yeni bir istemin seslendirilmesi ricatın (dönüş) göstergesiydi.

Kemalizm'in devrimci özüne bugüne kadar hiçbir yerde rastlamadım ama Kemalizm'e fena taktığınız gözden kaçmıyor. Bu gidiş nerede duracak belli değil. Fakat madem TC ile kardeşliği örnek istiyordunuz, madem Kuvvay-ı Milliye ile bu kadar örtüşüyordunuz ve madem ki üniter devletin en iyi temsili sizdiniz, Misak-ı Milliye en iyi siz anlıyordunuz, (2) neden bu kadar gürültü çıkardınız? Bunlar için dağa çıkmaya, binlerce gencin ölümüne sebep olmaya ne gerek vardı? Kürt gençlerini 70'li yılların havasından etkilenerek oluşturduğunuz ütopyanıza alet etmeye ne hakkınız vardı?

Bugün eğer şovenizm bu dereceye çıkmışsa elbette sizin uyguladığınız şiddetin çok önemli bir etkisi vardır. Ve elbette Türk Solu da bunda çok suçludur. Çünkü Türk Solu, uzun bir süre şiddete karşı çıkmadı. Geçmişlerindeki 'Tek yol devrim' sloganı ve devrime ilişkin stratejileri nedeniyle şiddete karşı çıkmadılar. Hatta kendilerinin yapmadıklarını başka bir örgütün yapması ve yüz binleri peşine takması onları komplekse itti. Körü körüne şiddete destek verdiler, neredeyse kuyrukçuluk yaptılar. Ne zaman şiddet tüm toplumu etkiledi ve Türk Solu, -kan göllerinin oluşması nedeniyle- kendilerini hâlka anlatamaz duruma geldi, o zaman uyandılar. Ama iş işten geçmişti. Şoven dalga kabarmış, bütün setleri yıkmıştı.

PKK, onun önderi ve sempatanları, kendilerinin de oluşmasında suç sahibi oldukları yıkıntılar arasında Kemalizm'i elden geçirip onda **"devrimci bir öz"** bulmaya çalışıyorlar.

Bilgisizliğimi ve cahilliliğimi bağışlayın. Benim okuduğum bilimsel kaynakların hiç birinde -Kemalist yazarlarıncı hariç-

Kemalizm'de devrimci bir öz olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlamadım. Üstelik bu kaynaklar içinde PKK'nin kimi yayın organları da vardı. İşte onlardan biri:

"Kemalist iktidar, Kürt olan her şeyi yok etmeyi programına almıştır. Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte iktidarın Kürt politikası inkar, asimilasyon ve direnenleri imhadır. Kısa süre sonra Kürt başkaldırıları da başlıyor. Sonuçta toplumsal kısımlar ve sonrasında kitlesel sürgünler iki halkı yoğun olarak ilk defa ortak yaşama itiyor. Bu ortak yaşama iki halkın iradesi ile değil, Kemalistler istediği için oluyor. Kürtler kendi kimlikleri ile değil, Türk kimlikleri ile yaşamaya devam ediyorlar." (Y. Emekçiler Sayı 10 Shf.40)

Bence de doğru olan budur.

Adamın biri, kazandığı bütün paralarla içki içip ailesini perişan etmiş. Karısı imama gidip kocasına içkiyi terk etmesi için bir nuska yapmasını istemiş. İmam da yapmış. Ancak adam içkiyi azaltacağına, daha çok içmeye başlamış. Üstelik her akşam eve gelip eşine, çocuklarına eza cefa etmeye başlamış. Kadın, bir fırsatını bulup imama koşmuş: "Ocağına düştüm seyda, kocamı eski haline getir." demiş.

Aman kardeşim, eski karara gelin desek de bu mümkün değil, tahribatı onarmak da mümkün değil, ama lütfen daha beter hale getirmeyin. Yüzünü çok iyi tanıdığımız Kemalizm'i pudralayıp devrimci diye sakın sunmayın. Bir an evvel, ihanet değilse, içinde bulunduğunuz bu gafletten uyanın.

Başkalarını suçlayarak, karalayarak bir yere varılmaz.

Düşmanımız Cehalet

Halk arasında denir ki, yarım imam din-den, yarım doktor candan eder. Peki yarım cahil ne eder? O da halkın bilincini bulanık-

laştırır, egemenlerin istediği türde bireylerin oluşmasına neden olur.

Kalemi eline alan, bilgili bilgisiz, pek çok konuda yazı yazıyor. Bunları okuyanlar da yanlış bilgilerle şekilleniyorlar.

Yedinci Gündem gazetesinde yazı yazan sözüm ona bazı yazarlar, hep böyle yapıyorlar. Bunu önceleri Delil Karakoçan yapıyordu. Neyse ki şimdi Kemalizm'in devrimci cevherini bulmakla meşgul olduğu için fazla dağıtmıyor.

Diğer bir kişi de sayın Veysel Kızılırmak'tır. Bay Kızılırmak, Kürdistan'da feodalizmle ilgili bir takım bilgilerden hareket ederek sözü sayın A.Melik Fırat'a getiriyor. Onu da tarikatlarla örtüştürüp başkanlığını yaptığı HAK-PAR'ı karalamaya çalışıyor. Ama o kadar beceriksiz ki her şeyi birbirine karıştırıyor, yüzüne gözüne bulaştırıyor. "Merdi kıpti şecaat arzederken sirkatin söyler" diye bir söz vardır. Yani Çingene, kendi kahramanlıklarını anlatırken hırsızlığını

ortaya serermiş. Bizim yazarımız da aynen öyle yapıyor. Sonunda da tarikat ve aşiretin olumlu yanlarını, direnişçiliğini anlatarak övüyor. Onun söylediklerine bakmadan önce küçük bir iki tarihi hatırlatma yapmakta yarar vardır.

Feodal toplumlarda temel belirleyiciler toprak sahipleri ile marabalarlardır. Cami, kilise, havra gibi dini yerler, çok önemli ve etkili üst yapı kurumlarıdır. Bu her yerde üç aşağı, beş yukarı böyledir. Kürdistan'da da böyle olmuştur. Kapitalizmin şafağı ile birlikte, ulusal güçler uyanmış, bağımsızlık yolunda bir takım çabalar içine girmişlerdir. Nitekim Osmanlı İmparatorluğunun egemenliği altındaki uluslar, bu çabalarını bağımsızlıkla sonlandırmışlardır. Kürtler de örgütlenerek bağımsızlıklarını elde edebilmek için yoğun çaba göstermişlerdir. Kürt Terakki ve Teavün Cemiyeti, (1908) Kürt

PKK, onun önderi ve sempatizanları, kendilerinin de oluşmasında suç sahibi oldukları yıkıntılar arasında Kemalizm'i elden geçirip onda "devrimci bir öz" bulmaya çalışıyorlar..

Talebe Hévi Cemiyeti, (1911) Kürdistan Teali Cemiyeti (İstanbul 1918) ve Kürt Teali Cemiyeti (Diyarbakır) ve Vilayat-ı Şarkiye Mudafa-i Hukuk Cemiyeti gibi örgütler böyle bir amaç için kurulmuşlardır. Bunların tümünün başında iyi eğitim görmüş, her biri birkaç dil bilen Kürt aydınları vardı. Bu aydınlar, ulusal bilinci yükseltmek amacıyla halk arasında dolaşarak propaganda yapıyor, gazete çıkarıyorlardı.

Bu örgütlerin en gelişmişlerinden birisi, pek çok eski Kürt örgüt kurucularını da içine alan **Azadi**, 1922 yılında kuruldu. Amacı, adından da anlaşılabilceği gibi özgürlüktü. Merkezi Erzurum'da bulunan bu örgüt, daha sonra Diyarbakır'da da bir şube açarak halkı bilinçlendirme çalışmalarını büyük bir hızla sürdürdü. Ancak bu çalışmaları öğrenen devlet, hareketin olgunlaşmasına izin vermedi ve isyan, zamansız ve yeterince örgütlenmeden, devlet tarafından provoke edildi.

Sonuç herkesin malumudur.

Şimdi gelelim yazarın söylediklerine.

Bay Kızılırmak, önce bir güzelcene tarikatların düzen muhalifi örgütlenmeler olduğunu, şimdiki sivil toplum örgütlerine benzediğini anlatıyor. Bu yanlışın üzerinde duracak değilim tabii. Zaten daha sonra, tarikatların egemen sistemin kurumlaşmasına hizmet ettiğini teslim ediyor. Eh, durumu kurtarıyor biraz.

"Şeyh Sait isyanıyla birlikte şeyh önderlikli isyanlar sona erdi." diyor. Sanki Şeyh Sait'e kadar yapılan bütün isyanlar şeyh önderlikliymiş gibi. Koçgiri ve Simko isyanlarını unutuyor. Bunlar hem Şeyh Sait isyanından öncedirler, hem de şeyh önderlikli isyanlar değildirler. Nasıl olsa araştıran yok, söyle gitsin. Tarikat geniş, ne söylersen para eder.

Devam ediyor:

"Şeyh Sait isyanından sonra şeyhler ve ağalar Kürdistan'dan sürgün edildi." İşte bu doğru.

"Şeyh Sait isyanından sonra çıkan isyanlarda liderler şeyh bile olsalar -var mı böyle bir isyan?- milliyetçi kimlikleri ön plana çı-

kıyordu." diyor. Şeyh Sait'e büyük haksızlık değil mi? Bu isyan şeyhliği ilan etme isyanı mıydı? Milliyetçi bir Kürt isyan değil miydi?...

1940'lardan sonra Kürdistan'da şeyh ve ağaların milletvekili olmaları devletin iste mi ve Kürdistan'ın feodal yapısının sonucuydu. Eğer hakim üretim biçimi feodalite olmasaydı egemenler de, milletvekilleri de şeyh ve ağa olmazdı.

Ağa ve şeyhler, her zaman aşiret ve tarikat ilişkilerinin devam etmesini isterler. Çünkü bu ilişkilerin devam etmesi onların varlık nedenidir. Onun için bu kişilerin bu ilişkileri korumadığını söylemek eşyanın doğasına aykırıdır bay Kızılırmak.

"Şeyhin torunu Melik, -A. Melik Fırat'ı kastediyor- daha 25 yaşındayken, yaşı beş sene büyütülerek, Demokrat Parti tarafından meclise sokulmuştur. 90 ortalarına kadar hep milletvekili olarak kaldı."

Olur mu böyle! Bilgisizliğin, yalanın iftiranın bu kadarı da fazla. Yaşı büyütülerek milletvekili seçildiği doğru ama sadece 1957-1960 arası 2,5 yıl, 1991 yılında yeniden seçilerek - ki iki yıl sonra partisinden istifa ediyor- 5 yıl olmak üzere toplam 7,5 yıl mecliste kalıyor. Elbette ki şahsen ben de onun düzen partileri içinde politika yapmasını onaylamıyorum. Ama o günün şartlarında ailesinin yok olmayla karşı karşıya bırakıldığı bir dönemde, bunu yapan partinin karşısına çıkan başka bir partide politika yapmasını anlamaya çalışmak gerekir. Diyelim hatasını şimdi anladı ve halkının yanına geldi, bu güzel bir davranış değil midir? Böyleleri sizin içinizde yok mu? Bana sorsanız ben size yüzlercesini sayarım. Bazıları gibi 'Bağımsız Kürdistan' istemiyle yola çıktıktan sonra, yarı yolda yakalandığında Türkiyelileşip rejimin hizmetine girerek Kemalizm'e dört elle sarılıydı daha mı iyi olacaktı! Hadi bu da bir yana, sayın Fırat, HADEP toplantılarına katıldığında ve konuşma yapmak amacıyla kürsüye geldiğinde neden spor salonları alkıştan inliyordu? O zaman aklınıza bunlar hiç gelmedi mi? Ve neden o zaman bu tür yazılar yazma-

dınız?

Anlaşıyor ki sizin amacınız üzüm yemek değildir.

PKK ilk çıktığında yalnız ağalarla savaşmadı. Kürdistan'da varolan bütün devrimci-demokrat, yurtsever hareketleri de karşısına aldı. Hepsiyle çatıştı ve sayıları yüzlere varan devrimci insan öldürdü. Elbette kendilerinden de öldürülenler oldu. Bunu yaparken, bazı yerlerde bir kısım aşiretlerle birlik olunup bir diğer aşiretle savaşıldı. O gün savaşılan aşiret liderlerinin torunlarından bir kısmı şu an bile PKK ile birlikte hareket ediyor. Bizimle birlikte ise iyi, değilse kötüdür anlayışı doğru değildir.

Ve o gün uygulanan şiddet sonucu, bir takım yurtsever aşiretler mücadeleden uzaklaştı, içine kapandı.

"1950'lerde aldıkları yeni kimlikleri gereği tarikatçılığın ve şeyhliğin kimi olumlu yanlarını da bu biçimde noktadılar." diyor bay Kızılırmak.

Tarikatın ve aşiretin hangi "kimi olumlu yanları" vardır? Tarikatçılık da, aşiretçilik de dar, geri feodal yapılarıdır. Neden sözcükleri bu kadar zorluyorsunuz? 1950'lerle birlikte Kürdistan'da kapitalizm etkili olmaya başlayınca, daha geri olan feodal kurumlar yavaş yavaş tasfiye olmaya başladı. Bu ne benim istemle olur, ne de sayın Kızılırmak'ın isteğine bağlıdır.

Her şeyi getirip getirip HAK-PAR'a atıyor. Diyelim ki bu parti gericiliği temsil ediyor. Peki ne istiyorsun o zaman? Nasıl olsa ilericiliğ siz (!) temsil ediyorsunuz, hitap ettiğiniz taban farklı ve doğaldır ki kullanacağınız argümanlar da farklı olacaktır. O zaman neden rahatsız oluyorsunuz? Nasıl olsa

yollarınız hiçbir zaman kesişmeyecek.

"Ama Kuzey Kürdistan'da bu çizgi -aşiret ve tarikat demek istiyor- o kadar güçlü gelişemedi. PKK mücadelesi buna izin vermedi. Ama çizgi olarak zayıf da olsalar hep var oldular. Bugün tekrar ortaya sürülüyorlar. Oligarşinin kucağında büyüyen bu güçler, PKK'nin stratejik değişiklik yaptığı bir süreçte, Kürt partisi imajıyla sahneye sürülüyorlar. Tarihsel bağları doğru ortaya konulmadığında sıradan milliyetçi bir Kürt partisi olarak görülmektedirler. Halbuki gericileşen geleneksel Kürt egemen sınıfının tarihsel çizgisidirler. Modern bir parti olarak da görülse siyasallaşan; şeyhlik ve aşiretçiliktir. Bu çizgi güneyde PKK ile uzun süre partiler biçiminde savaştı. Kuzeyde de PKK'nin ilk çıkışında ona karşı savaştı. Kuruluştaki olduğu gibi, yeniden yapılanma sürecinde de tekrar dirilmeye çalışıyorlar. Zaten varoluş nedeni de mücadelede hedefleri de hep devrimci çizgi olmuştur. Karakterlerinden dolayı egemen sistemi değil alternatif devrimci oluşumları hedeflemişlerdir. Varlık nedenleri devrimcilerin var olmasına bağlanmıştır. **PKK varsa**

ve siyasallaşmak istiyorsa ona karşı Kürt milliyetçisi gibi çıkmak zorundadırlar. Varlık koşulu devrimci demokratik mücadelenin varlığına endekslidir. Onun karşısında varlık bulmaktadır. Bugün de kurulan partinin objektif konumu budur. Bu onun söyleminden de rahatlıkla anlaşılmaktadır. **HADEP'ten temelde hiç bir farklı söylemi olmamasına rağmen onun karşısında kurulmuştur. Hedefi demokrasi ya da ulusalçılık değil HADEP'de temsili bulan çağdaş demokratik çizginin tasfiye edilmesi ve açığa çıkardığı değerlerin gaspı-**

PKK ilk çıktığında yalnız ağalarla savaşmadı. Kürdistan'da varolan bütün devrimci-demokrat, yurtsever hareketleri de karşısına aldı. Hepsiyle çatıştı ve sayıları yüzlere varan devrimci insan öldürdü. Elbette kendilerinden de öldürülenler oldu. Bunu yaparken, bazı yerlerde bir kısım aşiretlerle birlik olunup bir diğer aşiretle savaşıldı. O gün savaşılan aşiret liderlerinin torunlarından bir kısmı şu an bile PKK ile birlikte hareket ediyor.

dır. Sonuçta bunu sağlamak için Şeyh Saidi de, dini de, ulusal değerleri de kullanmaktadırlar."

Buyurun cenaze namazına.

1-Bir kere bu partinin A.Melik Fırat da dahil olmak üzere kurucularından hiç biri, dinsel motifleri kullanarak politika yapmadı, yapmayacak. Bir araya gelip bu partiyi kuran anlayışlar, PKK'den önce kurulmuş devrimci çizgilerdi. (A.Melik Fırat hariç)

2-Kimlerin hangi devletlerin ve kimlerin kucağında büyütülüp ortaya sürüldüğünü artık herkes biliyor. Bunu Öcalan da savunmalarında çok açık ve geniş bir şekilde anlattı, anlatıyor.

3-Yeniden dirilen yok; PKK'nin yeni stratejisinden önce de bir kısmının partisi vardı. Bir kısmı da bağımsız olarak bu ülkede siyaset yapıyorlardı.

4-"Modern bir parti gibi görünseler de..." diyorsun. Aksini yutturamayacağını bildiğin için aynen devlet gibi "ama"larla karalamaya çalışıyorsun. İnan ki tutmaz.

5-PKK Kuzeyde ilk çıktığında bu parti mensupları asla onunla savaştı. Bütün tahriklere rağmen aynen bugün olduğu gibi ideolojik tartışma ama devrimci kardeşlik savunuldu.

6-"PKK varsa ve siyasallaşmak istiyorsa ona karşı çıkıyorlar." PKK'ye hem ayıp ediyorsun, hem de haksızlık ediyorsun. PKK zaten siyasi bir örgüttür.

Aksi bir iddia, devlet söylemiyle aynı düzeyde kalır.

7- "HADEP'ten temelde hiçbir farklı söylemi olmamasına rağmen onun karşısında kurulmuştur." Madem ki HADEP'ten söylemde hiçbir farkı yok, nasıl oluyor da HADEP, "çağdaş demokratik çizgiyi temsil ediyor." Ama bu parti, tarikattan da geri bir parti oluyor?

Bu çelişki, ancak cahilden de cahil bir kafanın ürünü olabilir. Eğer HAK-PAR (Haklar ve Özgürlükler Partisi) HADEP'ten farklı şeyler söylemiyorsa o da "çağdaş demokratik bir çizgiyi" temsil ediyor olmaz mı? Hem HADEP'le aynı şeyleri söylüyor olacak, hem de HADEP demokratik çizgiyi,

HAK-PAR tarikatçılığı temsil edecek!...

Ayıp olmuyor mu? Neden kaleminizi takip etmiyorsunuz? Size tavsiyem yazdıklarınızı baskıya göndermeden tekrar tekrar okuyun.

"Şeyhliğin, tarikatçılığın, aşiretçiliğin özü olan eşitlik, kardeşlik, adalet olguları bu şekilde evrilerek yozlaşmıştır."

Şeyhliği, tarikatçılığı, aşiretçiliği övmek bir 'devrimciye' yakışmaz. Adalet, eşitlik ve kardeşlik, bu feodal olguların değil, demokratik sosyalizmin özü olabilir. Aşiret, şeyhlik ve tarikat olsa olsa gericiliğin ve baskının özünü taşırlar. Bir aşiret liderinin, bir tarikat şeyhinin iyi olması bu sonucu değiştirmez.

Dinler, üst yapı kurumlarıdır. Onları devrimci-karşı devrimci; ilerici-gerici gibi kavramlarla açıklamak bilimsel olmaz. Hz.Muhammed, Allah tarafından görevlendirilmiştir. Getirdiği din, Allah kelamı olduğuna göre ve onun bunda yaratıcı bir rolü olmadığına göre Hz.Muhammed'in tarihsel devrimciliğinden söz etmek mümkün değildir. Ama gözümüz yok, tarihsel devrimciliği varsa sizde temsilini bulsun.

Devam ediyor sayın Kızılırmak:

"HAK-PAR adıyla kurulan partinin kurucularının bireysel olarak iyi ya da kötü olmaları bir yana temsil ettikleri çizgi; Kürt gericiliğinin çizgisidir. Her ne kadar Şeyh Said'in devamcısı oldukları mesajlarını verseler de öyle değildir."

Mahcup olmana gerek yok. Açık söyle. Diyorsun ki, HAK-PAR'ı kuranlar aslında iyi insanlar ama ben onlara iyi diyemem. Benim görevim onları kötülemektir.

Bu parti hiç kimsenin devamı değildir. Elbette Kürtler'in ulusal demokratik hakları için mücadele edenlere saygılıdır ve bu güne kadar üretilen değerleri sürdürmek adına öncüllerinin tümünün devamıdır. Ama özel olarak kimsenin devamı olma gibi bir düşünceleri yok. Bugüne kadar demokrasi adına, ekmek adına, özgürlük adına yapılan her eylemde var oldukları gibi bundan sonra da var olacaklardır.

Bu parti herhangi bir anlayışın ideolojik

örgütlenmesi de değildir. İçinde yer alan bireylerin bir kısmının demokratik sosyalist bir çizgiyi savunuyor olması, onun bu özelliğini ortadan kaldırmaz. Emir komuta zinciri içinde hareket eden, bir yerlerden aldığı emirleri uygulayan bir parti de olmayacaktır.

Özgürlükçü, demokrat bir kitle partisi olmak iddiasındadır. Ve Türkiye'ye gerçek anlamda bir demokrasinin gelmesi, insan haklarının çiğnenmediği, demokratik ve gerçek anlamda laik bir hukuk devletinin kurulması, insanların işsiz kalmadığı bir ülkenin yaratılması ve Kürt sorununun demokratik, eşitlikçi bir temelde çözülmesi için mücadele edecektir. Programını ve anlayışını da halka deklare etmiştir. Beğenmediğiniz yerler varsa, eksik gördüğünüz durumlar varsa onları eleştirin.

Öcalan da, "Bu parti HADEP'in leşi üzerinde politika yapmak istiyor..." diyor. Bizce haksızlık ediyor. HADEP leş değildir. Ve eğer kendini toparlayıp bağımsız bir politik duruş sergileyebilirse, birlikte çalışma da dahil olmak üzere çok yararlı işler yapılabilir. Yazıktır, ölmeden insanı mezara gömüyorsunuz.

Her şeye rağmen dostluktan yanayız. Yanlışını görüp ondan geri dönen herkesle, asgari müştereklerde bir araya gelebilir, birlikte çalışabiliriz. Halkımıza çok zarar vermiş, çok acı çekirtmiş bir olguyu temsil eden Kemalizm'i övme, onda devrimci öz arama, onun 1925 öncesi anlayışıyla birlikte olmak gibi gerçekleri yansıtmayan ve halkımızın önünü karartan, onları yeniden düzenin kucağına itecek olan anlayıştan ve davranışlardan vazgeçmek gerekir. "Tüm halkların adının geçtiği bir yasanın ve cumhuriyetin olduğu gün, Atatürk'ün istediği cumhuriyet amacına ulaşmış olacaktır." (Ö.Politika-30 Ekim 2001) gibi saçmalıklardan vazgeçip demokratik bir federasyonu savunmak gerekir.

Eğer Taha Akyol, Hasan Cemal, Avni Özgürel gibi gazetecilerin yazıları izlense ne yanlışların yapıldığı görülecektir. Bu baylar, -ki yarı resmi ağızlardır- devletin,

sorunu APO ile çözmesi gerektiğini söylüyorlar. Çünkü diyorlar, devletin hemen hemen bütün beklentilerine APO cevap veriyor. PKK dışında da Kürt örgütleri var. Ve eğer PKK ile çözülemezse, devlet daha ağır faturalarla karşı karşıya kalabilir. Bunlar PKK'li olmadıklarına göre, PKK mensup ve sempatanlarının oturup onların yazdıkları üzerinde düşünmeleri gerekir. Bu baylar neden daha önce böyle söylemiyorlardı? Bilgi olsun diye birisinin yazdığından küçük bir bölümü buraya alacağım:

"Açık söyleyeyim, Türkiye'de yaşayan Türkler'in ve Kürtler'in menfaati sorunun Öcalan'la çözülmesini gerektiriyor. Dolayısıyla onun etki gücünü kaybetmesi, neticede karışımıza yeni sorunlar, odaklar ve faturalar çıkarır. Zaten Kürtçe eğitim kampanyası sırasında bunun işaretlerini gördük. Abdullah Öcalan 'bu öncelikli sorunumuz değil... zamansız da...' HADEP, 'Kampanyanın gergiliğe vesile edilmesini onaylamıyoruz...' dediği halde Avrupa destekli eylem ne noktaya geldi. Kuzey Irak'tan gelen tavırla eylemler kabarma noktasında söndü." (A.Özgürel-Radikal 20 Şubat 2002)

Delil Karakoçan'ın 28 Mart 2002 tarihli gündem gazetesindeki köşesine bir bölümünü aldığı Hasan Cemal ve Taha Akyol'un yazıları da benzer temayı işliyor.

Evet, sadece oturup düşünmek gerekir.

Hiç kimse çoğunluk bizde, o halde haklı olan, doğru olan bizim diyemez. Eğer öyle olsaydı en haklı, en doğru kişiler bugün iktidarı paylaşanlar olurdu.

Çoğunluk olmak ayrı, doğru olmak daha ayrıdır.

Kaldı ki Kürt oylarının % 20'sini HADEP almıştır. Ama daha % 80'i düzen partilerine gitmektedir. HAK-PAR, hak ve özgürlükten yana olan Türk oylarına ve dışarıda kalan bu oylara taliptir.

Telaşa kapılmaya gerek yok. Saldırmaya da...

(1) Bakınız Deng sayı 61

(2) Aynı sayı

1925 KÜRT HALK HAREKETİ

Seyîdxan Kurij

20. yüzyılın başında ortaya çıkan diğer Kürt halk hareketleri gibi, Şeyh Sait Hareketi olarak bilinen halk hareketi de çok farklı değerlendirildi. Şüphesiz bunda sömürgeci T.C devletinin ve onun propaganda aygıtlarının önemli rolü vardır. Ancak buna Komünist Enternasyonal'in yanlış değerlendirmeleri ve Stalinist-Kemalist Türkiye solunun çabaları da eklenince, bir dönem Kürdistanlı sosyalistler bile bu harekete sahip çıkmakta tereddüte düşmüşlerdir. Ama gerçekleri sürekli saklamak mümkün

değildir. Özellikle 1980'den sonra Avrupa'ya çıkan Kürt aydınlarının ve politik hareketlerinin, kendi kökleri ile ilgili çalışmalara yönelmeleri sonucu yaptıkları araştırmalar ve bazı dürüst Türk araştırmacılarının çalışmaları sonucu, 1925 Kürt Halk Hareketi ile ilgili gerçekler gün ışığına çıkarıldı. Şüphesiz ki en büyük yargılayıcı tarihtir. Tarih bu konuda hükmünü vermişir ve hareketin önderleri tarihteki yerlerini almışlardır.

Biz bu yazıda; bu hareketin ortaya çıkışını, gelişimini, so-

nuçlarını ve niteliğini incelemeye çalışacağız.

Yazımıza, Cıbranlı Albay Halit Bey'in tutuklanmasından sonra, Kürdistan Bağımsızlık Komitesi (AZADİ) başkanlığına getirilen Şêx Seidê Paloyî imzası ile 1924 tarihinde Kürdistan'da dağıtılan bir bildiriden aldığımız bir pasaj ile başlayalım:

"Türkler ve Osmanlılar, İslam ve Halife adına, 400 yıldan bu yana bizleri maalesef adım adım uşaklaştırdılar. Onlar bizleri cehalet ve karanlığa sürüklediler. Türkler ilkin göçmenler olarak bize geldiler, daha sonraları hileyle ve düzenbazlıkla buraya yerleştiler, onlar ülkemizi işgal edip yıkıma uğrattılar. Kürdistan hiçbir zaman şimdi olduğu kadar harabe olmadı. Hiçbir Kürt ve hiçbir mümin bu durum karşısında sabredermez. Bu mutsuz ve acıklı durumdan kurtulmak hepimizin görevidir. Bundan dolayı biz, hak ve doğruluk yolundan sapmamalıyız. Bizler ölümden korkmamalıyız. Haklarımızı bir daha ele geçirmek uğruna yenilgiye düşmeye müsaade etmemeliyiz.

Kadınlarımıza, kızlarımıza ve de çocuklarımıza acımasızca kötü muamele eden Türk askerlerine, özellikle de subay ve komutanlarına karşı isyan et. Onlar din adına bizleri bir daha öldürüyorlar. Silahsız, güçsüz ve savunmasızları koruyun, esir ve yaralıları karşı dikkatli olun. Bize karşı savaşmayan, bize teslim olan Türk askerlerine karşı iyi ve kardeşçe davranmak zorundayız.

Ey Kürtler!

Mem û Zîn destanından bu yana yaşamımızı bir düzene kavuşturamadık, atalarımızın ruhunu mutlu kılamadık, Ahmedê Xani'nin dileğini yerine getiremedik. Bundan dolayıdır ki bu sefaleti yaşıyor ve düşmanlarımızı sevindiriyoruz." (1)

ŞEYH SAİT HAREKETİNİN HAZIRLIKLARI

Tarih mekanik değildir, aksine sürekli bir devinim içerisinde. Ulusların yaşamı da durgun değildir, sürekli bir hareket, bir toplumsal devinim mevcuttur. Kürt toplu-

mu da diyalektiğin bu şaşmaz kuralı gereği bazen dış şartların zorlaması ile bazen de kendi iç dinamiklerinin zorlaması ile sürekli bir değişim yaşamıştır. Kürtler, Kürdistan'ın jeopolitik durumundan dolayı sürekli yabancı işgalciler ile uğraşmak zorunda kalmışlardır. Demirci Kawa'nın zalim hükümdar Dehak'a karşı halkı örgütleyip direnişe geçmesinden bu yana (bu bizim bildiğimiz), Kürt halkı sürekli işgalcilere karşı, zulüm ve baskıya karşı direnmiştir. 1925 Kürt Halk hareketi, Kürt halkının 20. yüzyılın başlarındaki en kapsamlı anti işgalci hareketlerinden biridir. Bu hareketin örgütlenmesini ve önderliğini "Kürdistan Bağımsızlık Komitesi" (AZADİ) yaptığı için, burada kısaca bu örgüt üzerinde durmak istiyoruz.

Kuzey Kürdistan'daki 1920-1940 yılları arasında ortaya çıkan ulusalcı hareketleri, tam olarak birbirlerinden ayırıp tek tek ele almak, olayın bütünü kavramaya yetmez. Çünkü bu olaylar silsilesi, bir zincirin halkaları gibidirler. Bu zincirlerden birini koparmak, bu tarihsel sürekliliği bozmak anlamına gelir. Ancak 1920-1940 yıllarındaki tarihsel olaylar açısından, başlangıç olarak, 1918 sonbaharında yapılan Kürdistan Tealî Cemîyeti'nin kongresini almak mümkündür. Bu kongrede iki görüş çarpışmıştı. Birinci gruptakiler, bağımsız bir Kürdistan için şehirlerde, köylerde, kısacası Kürdistan'ın her tarafında örgütlenmek gerektiğini, ikinci gruptakiler ise, müslüman bir devlet olan Osmanlı devletine karşı, şu anda bir ayaklanma başlatmanın, din kardeşliğine uygun düşmediğini savunuyordular. Bu Kongrede birinci gruptakiler galip geldiler.

Kongrenin bu kararından sonra, Kürdistan Tealî Cemîyeti'nin seçkin üyelerinden Molla Hıdır Dersim'e, Seyit Kasım Erzin-can'a, Veteriner Dr. Nuri Dersimi Koçgiri bölgesine, Alişan ve Alişer beyler Koçgiri ve Dersim bölgelerine gönderildiler. Kürdistan'ın bazı şehirlerinde cemiyetin şubeleri açıldı. Bu hazırlıkların dışında Kürdistan'ın diğer yerlerinde komiteler kuruldu. Diyarbakir ve başka şehirlerde Kürt kulüb-

leri kuruldu.

Diyarbakir Kürt Kulübü'nün yaptığı toplantılarda, halk sokaklara taşıyor ve konuşmacıları sokak aralarında dinlemek zorunda kalıyordu. (2) Bu komitelerden en önemlisi ve komumuz açısından da üzerinde duracağımız "Kürdistan İstiklal Komitesi" (Azadi)'dir. Azadi, 1923 yılında Erzurum'da kuruldu. Komitenin başı Cıbranlı Albay Halit Bey idi. Bu komiteye daha sonra Hacı Musa Bey, Cıbranlı Halit Bey, Hasananlı Halit ve başkaları da katıldılar. Bitlis mebusu Yusuf Ziya 1923 yılının yaz mevsimi sonunda Şeyh Sait ile görüştü ve görüşmede bir Kürt ayaklanması örgütlemek ve bu amaçla örgütlenmeye hız vermek konularında anlaşıldı. (3)

"AZADİ" Örgütünün amacı Türkler tarafından işgal edilmiş Kürt topraklarını kurtarmak ve kendi bağımsız devletini kurmaktır. Bunun için Kürdistan'ın birçok yerinde alt komiteler örgütlemeye çalıştı. Komite üyeleri şehirlere, köylere dağıldılar, halk temelinde örgütlenmeye hız verdiler. Türk okullarındaki Kürt öğrenciler ile ilişkiye geçildi, Kürtçe yayınlara önem verildi. Türk ordusundaki Kürt subaylar ile ilişkiye geçildi. Siyasi çalışmaların amacı Türklerin Kürdistan ile ilgili politikasını kitlelere anlatmak, Kürt halkının ulusal kimliğine sahip çıkmasını sağlamak, ulusal demokratik hakları konusunda mücadeleye çekmekti. AZADİ üyeleri yaptıkları propagandada Kürdistan'ın somut şartlarını, dünya koşullarını anlatıyor ve tek kurtuluş yolunun bir halk ayaklanması ile bağımsızlık savaşını başlatmak olduğuna dikkati çekiyorlardı.

Türkler 1918- 1923 yılları süresince Kürtler ile iyi geçinmeyi, savaş boyunca Kürtlere ulusal demokratik haklarını tanıyacıklarını vaadedip, Kürtlerin büyük bir ço-

Tarih mekanik değildir, aksine sürekli bir devinim içerisinde. Ulusların yaşamı da durgun değildir, sürekli bir hareket, bir toplumsal devinim mevcuttur. Kürt toplumu da diyalektiğin bu şaşmaz kuralı gereği bazen dış şartların zorlaması ile bazen de kendi iç dinamiklerinin zorlaması ile sürekli bir değişim yaşamıştır.

gunluğunu yanlarına çekmeyi başarmışlardı. Lozan anlaşmasından sonra Cumhuriyet'in kurucuları gerçek niyetlerini ortaya koydular, verdikleri sözleri unuttular.

Ulus devlet (Nation State) yaratmayı hedefleyen yeni cumhuriyetin ideolojisi tek ulus, homojen kültür ve tek şef kültüne dayalı idi. Osmanlı sınırları içerisindeki Ermeni, Rum ve diğer halklar ezildiklerinden ve Türk egemenleri için sorun olmaktan çıktıkları için sıra Kürtlere gelmişti. Zira

Kürtler ulus-devlet projesinin önündeki en büyük engel idiler. T.C. Kürt sorununu temelden çözmek istiyordu.

Burada, son dönemlerde yanlış bir biçimde kamuoyuna aktarılan, bir konuya değinmek ihtiyacı doğuyor. Maalesef bazı Kürt politikacılarının da iddia ettikleri, Türklerin milli mücadelesinde Türkler ile Kürtlerin omuz omuza savaştıkları savı, gerçekleri yansıtmıyor. Herşeyden önce, burada iddia edildiği gibi bir ulusal kurtuluş savaşı yaşanmamıştır. Türkler, ülkeleri sömürge olan, mazlum bir ulus değildirler. Osmanlı imparatorluğu bir paylaşım savaşına girmiştir. Bu savaşa katılan bütün taraflar gibi, sınırlarını genişletmek, daha fazla toprak işgal etmek amacı ile savaşa katılmıştır. Ancak savaşı kaybetmiştir, kazanabilirdi de. Şayet kazansaydı o zaman işgalci olarak tanınacaktı. Bu savaşta Almanya da kaybetmiştir, ama kimse Almanları mazlum ulus olarak tanımlamıyor. Savaş kaybeden elbetteki sonuçlarına katlanacaktır. 1918 ile 1922 yılları arasında süren bir Türk-Yunan Savaşı olduğu doğrudur. İngiltere, başlangıçta Yunanlıları desteklemiştir. Bu desteğin nedeni, Ankara hareketinin Bolşevikler ile olan ilişkileridir. İngiltere Sovyetler Birliği'nin Ankara hareketi üze-

rinden yeni yönetim ile ittifak kurup bölgeyi denetleyebileceğinden korkmuştur. Daha sonra Kafkaslar'daki İttihat ve Terakki'cilerin Enver Paşa önderliğinde Bolşeviklere cephe almaları ve Ankara hükümetinin tavır İngiltere'nin bu kaygılarını gidermiştir. Dolayısıyla, İngiltere Yunanistan'ı desteklemekten vazgeçmiştir. Bunun sonucu olarakta Ankara hareketi bu savaştan galip çıkmıştır.

İsveç'te yayınlanan Kürdistan Press gazetesinde yayınlanan bir röportajında Yunanlı tarihçi, İngiltere'nin ihanetine uğradıklarını beyan ediyordu.(4)

Gelelim Kürtler ile Kuvay-ı Milliye'nin ilişkilerine: Herşeyden önce Kuvay-ı Milliye denen kuvvetler, Kürdistan'ın hiçbir yerinde, yabancı bir güce karşı savaşmamışlardır. Zaten Mustafa Kemal Anadolu'ya çıktığında, Kuzey Kürdistan'da Türk ordusunun dışında, bir yabancı kuvvet mevcut değildi. Antep, Maraş, Urfa yöresini işgal eden Fransızlar, daha önce Kürtlerin tamamen milis gücüne dayalı direnişleri sonucu, geri puskürtülmüşlerdi. Bu durumda Türk-Kürt ortak mücadelesi ile ülkeyi düşmandan temizleme iddiası tamamen illüzyondur. Söz konusu olan; Kuvay-ı Millîyecilerin iktidar mücadelesidir. Erzurum'da ve başka yerlerde kurulan Mudaafa-ı Hukuk Cemiyetleri, özellikle Ermeni fobisine karşı kurulmuşlardır. Bu derneklerin kurucularının çoğu, katledilen ya da tehcir ve tenkil edilen Ermenilerin, gayri menkullerine el koymuş Türk ve Kürt eşraf, tüccar ve askersivil bürokratlarıdır. Bunların en büyük korkuları; Ermenilerin geri gelip, mallarını geri alabileceklerine dayalıdır. Erzurum ve Sivas Kongrelerine katılan Kürtlerin çoğu, bu kaygılar ile bu kongrelere katılmışlardır. Sivas ve Amasya'daki toplantılarda, Kürtlerin lehine bazı kararların alınmasına ve bizzat Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından da imza edilmelerine rağmen, Koçgiri Kürt halk hareketinin şiddetle ezilmesinde bir sakınca görülmemiştir. Bu toplantılardan sonra ortaya çıkan Koçgiri hareketinde, Kürtler çok şey değil, sadece sınırlı bir otonomi ta-

lep ediyordular. Burada, akıllara durgunluk veren bir vahşet örneği sergileyip halkı katleden, köyleri yakıp yıkan Nurettin Paşa ve Topal Osman, Mustafa Kemal'in en yakın adamlarıdır. Topal Osman, Mustafa Kemal'in özel korumalığını yapmıştır. Nurettin Paşa'yı ise Mustafa Kemal mecliste savunmuştur. TBMM'de, gizli oturumlarda aile hükümeti kurmakla suçlanan Nurettin Paşa'yı, Mustafa Kemal "orduda kumanda görevi yapan biri ile ilgili karar vermek, Genel Kurmay Başkanı ile benim yetkilerim içine girer" dedikten sonra konuşmasını şöyle sürdürmüştür: "Nurettin Paşa'nın yasadışı eylem ve davranışlarına gelince; ben bunları inceledim. Bu incelemelerden bazı sonuçlar da çıkardım. Nurettin Paşa'nın değiştirilmesi kanısı doğmamıştır". (5)

Özellikle Mustafa Kemal'in çok usta bir makyavelist olduğunu teslim etmek gerekiyor. Mustafa Kemal, Kürtler üzerinde çok ince hesaplara dayanan bir politika izlemiştir. Mustafa Kemal'in 1923'e kadarki bütün çabası, Kürtlerin kendi öz örgütlenmelerini engellemek olmuştur. Çok usta bir şekilde, bir taraftan Kürt feodallerine mektuplar yazıp onları kendi yanlarına çekmeye çalışırken, diğer taraftan Kürt aydınlarının Kürdistan'daki örgütlenmelerine engel olmuştur. Bazı ağa ve şeyhlere yazdığı mektuplarda; din kardeşliğini öne sürüp, Kürtlerin kendileri ile birlikte hareket etmeleri gerektiğini, özellikle Bedirhanlar ve Cemilpaşazadelere kanmamaları gerektiğini; zira bunların İngiliz ajanı olduklarını dile getirmiştir. Bu mektupların çoğunu "ellerinizden öperim" gibi cümleler ile bitirmiştir. Kürdistan'da bir demografik araştırma yapmak için bulunan İngiliz Diplomat Noel, Ekrem Cemilpaşa ve Celadet Bedirhan, Mustafa Kemal'in Malatya'daki Türk yöneticilerine gönderdiği bir talimat ile Türk silahlı kuvvetlerinin saldırısına uğramışlar ve bölgeden çıkmak zorunda kalmışlardır. Mustafa Kemal, çok bilinçli bir şekilde, Kürtlerin kendileri için halk olmalarını önlemeye çalışmıştır. Çünkü; Mustafa Kemal'in ajan olarak suçladığı Kürt aydınları, kendi irade-

leri ile sürece müdahale etmek istiyordular. Eğer Kürtler, kendi öz örgütleri ile sürece müdahale edebilselerdi, şüphesiz sonuç 1923 sonrasında çok farklı olurdu. Yani Kürtler, kendileri galip devletler ile pazarlığa oturabileceklerdi. Mustafa Kemal, örgütsüz bir halkı yönlendirmenin kolay olduğunu bildiği için, daha başından Kürt halkının öz örgütlerini yaratmasını engellemiştir. Şüphesiz bu konuda Osmanlı ordusunun henüz tam dağılmamış olması ve Hamidiye Alayları artıkları da yardımcı olmuşlardır.

Mustafa Kemal'in bu tavrı Türkiye solu için bir gelenek olmuş ve günümüze kadar gelmiştir. Bu konudaki en ilginç iki örnek; Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve Doğu Perinçek'tir. Sözde Kürt dostu kabul edilen bazı Türk aydın ve hareketlerinin, Kürt sorunu konusunda olumlu tavır sahibi olarak örnek göstermeyi çok sevdikleri ve maalesef Kürtlerin çoğunu da inandırdıkları Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın tavrı, özünde Mustafa Kemal'den pek farklı değildir. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Elazığ Cezaevinde 1925 Hareketinden dolayı tutuklanan Kürtler ile birlikte yatmıştır. Bunun da etkisi ile olsa gerek daha sonraları partisi TKP'ye sunulmak üzere bir rapor yazmıştır. Ancak bu rapor 1970'li yılların sonlarında, kendisinin ölümünden sonra 1979 yılında yayınlanmıştır. Dr. Hikmet Kıvılcımlı burada, geleneğe uygun olarak o zamanki tek ulusal Örgüt olan ve Ağrı direnişini örgütleyen "HOYBÜN" örgütünü, emperyalistlerin ajanı olarak suçluyor. Ağrı direnişini ise, Emperyalist devletlerin Sovyetler Birliğini arkadan çevirme hareketi olarak değerlendiriyor. Aynı Kıvılcımlı, TKP'ye, Kürtlere abilik edip onlar

Kuvay-ı Millîye denen kuvvetler, Kürdistan'ın hiçbir yerinde, yabancı bir güce karşı savaşmamışlardır. Zaten Mustafa Kemal Anadolu'ya çıktığında, Kuzey Kürdistan'da Türk ordusunun dışında, bir yabancı kuvvet mevcut değildi. Antep, Maraş, Urfa yöresini işgal eden Fransızlar, daha önce Kürtlerin tamamen milis gücüne dayalı direnişleri sonucu, geri puskürtülmüşlerdi.

için bir KP örgütlemesini öneriyor. (6) Doğu Perinçek, tarihten günümüze, gelmiş geçmiş bütün Kürt hareketlerini, emperyalistlerin piyonu olarak suçluyor, fakat Kürtleri bir halk olarak tanımlamayı da ihmal etmiyor. Hatta zaman zaman Kürtlerin hamiliğine soyunduğu da oluyor. Aynı Perinçek'in politik konjoktüre uygun olarak, Federasyonu savunduğu bile oluyor. Yalnız, kabul edemediği tek şey; Kürtlerin ayrı örgütlenmesidir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı ya da Doğu Perinçek'de de görülen mantık Mustafa Kemal mantığıdır. Burada hazmedilemeyen; Kürtlerin kendi öz örgütlerine sahip olmalarıdır. Kürtlerin, kendileri için halk olmaları, nesne değil özne olmaları, hertürlü ince oyun ile önlenmeye çalışılıyor. Çünkü bilinir ki, kendi iradesini uygun araçlar ile ortaya koyan bir halkın, başkaları tarafından yönlendirilmesi kolay değildir. Eğer bugün Güney Kürdistan'da, 10 yıllık bir de facto Kürt Devleti varsa,

bunun en önemli nedeni; o bölgedeki Kürtlerin kendi öz örgütlerine sahip olmalarıdır. 1990'larda o bölgedeki 8 örgütün bir araya gelip Kürdistanı Cephe'yi kurduğu biliniyor.

Şimdi tekrar konumuza dönüp AZADİ'nin durumunu inceleyelim. AZADİ örgütü; genel bir isyan örgütlemek için sürekli çalışıyordu. Yusuf Ziya, 1924 yılının ilkbaharında, Erzurum'da Cıbranlı Halit bey'in misafiri oldu. Daha sonra Halit bey'in özel bir mektubu ile Hınıs'a bağlı Kolhisar köyünde Şeyh Sait ile görüştü. Yusuf Ziya bundan sonra değişik bölgeleri (Göksu, Hacı Ömer, Tekman, Gökoğlan, Karlıova, Varto) ziyaret ederek, Kürt aşiret reislerine bu kararları tanıttı. Şeyh Sait'in oğlu Ali Rıza Kasım 1924'te, diğer

Kürt liderler ile görüşmek için **Halep**'e gitti. Halep'te yapılan kongreye Türkiye, Suriye ve Irak'tan önemli sayıda şahsiyet katıldı. Bu kongre, Türkiye Kürdistanı'nda 21 Mart 1925 günü genel bir ayaklanma başlatma kararı aldı.

Ancak bazı olaylardan dolayı hareket erken başladı. Bu olayları kısaca şöyle sıralamak mümkündür: Bitlis mebusu Yusuf Ziya Bey'in erken harekete geçmesi ve 18. Alay'ın Yaveri Ali Rıza Bey ile birlikte tutuklanması, Beytüşşebab-Hakkari olaylarının patlak vermesi, birtakım gizli belgelerin Türk hükümet yetkililerinin eline geçmesi. Türk yetkililerin 1924 yılının Ekim ayında Yusuf Ziya'yı, Aralık ayında da Cıbranlı Halit Bey'i tutuklamaları. Halit Cıbril ve Yusuf Ziya'nın tutuklanmasından sonra AZADİ örgütünün başına Şeyh Sait getirildi.

Bu arada Türk yetkilileri Şeyh Sait'e haber gönderip ifadesini almak istediklerini bildirdiler. Şeyh Sait ifade vermeye gitmeyip 27 Aralık günü Hınıs'tan ayrılıp Çapakçur'a doğru yola çıktı. 4 Ocak 1925 günü Şeyh Sait ve çok sayıda Kürt ileri geleni Kırkan köyünde bir toplantı yaptılar. Bu toplantıya 20 sürü koyunu Halep'te satmış olan ve oradaki kongreye katılmış olan **Ali Rıza** da katıldı. Ali Rıza daha önce İstanbul ve Ankara'da bulunan Kürt Teali Cemiyeti üyeleri ile de görüşmüştü. Ali Rıza'nın getirdiği haberler Şeyh Sait'i bir ayaklanmanın Diyarbakir civarında başlatılması gereğine inandırdı. Şeyh Sait Lolan ve Hormek aşiretlerine de harekete katılmaları için bir mektup yazdı, fakat bu aşiretlerin önderleri isyana karşı savaşacaklarını bildirdiler. (7) 8 Ocak tarihinde **Çapakçur'un Melekan** köyünde bir toplantı yapılarak savaş cepheleri ve kumandanları tespit edildi (8)

Şeyh Sait 12 Ocak'ta **Çapakçur**'da 15 Ocak'ta **Daraheni**'de, 21 Ocak'ta **Lice**'de ve 25 Ocak'ta **Hani**'de idi. Şeyh Sait buralarda halk ile ve Kürt toplumunun bazı geleneksel önderleri ile toplantılar yaptı. Şeyh Sait Piran'da kardeşi Abdurrahim'in evinde iken, Türk askerleri evi basıp, **Şeyh Abdur-**

rahim'e sığınmış bazı Kürtleri almak istediler. Şeyh Abdurrahim, kendisine sığınmış bu insanları, Şeyh Sait orada iken vermeyi reddettiğinden, askerler bu kişilere saldırdılar. Bunun neticesi olarak askerler ile Kürtler arasında çatışma çıktı. Böyle bir provokasyon sonucu, hareket beklenmedik bir şekilde planlanmış zamandan önce, 8 Şubat 1925'de başladı. Şeyh Sait bu oldu bitti karşısında mecburen hareketin genel komutanlığını üstlendi.

İsyan, 1925 yılının Şubat başında, Kürdistan'ın bütün bölgelerinde birden başladı. Hasanan aşireti reisi Albay Halî Bey, derhal Muş'u kuşattı. Cıbran Aşireti'nden Hasan Bey, çarpışmalardan sonra Hınıs'ı, Şeyh Abdullah ise Varto'yu zaptettiler. Birkaç önemsiz çarpışmadan sonra Ergani ve Maden de zaptedildiler. Şeyh Sait, 7000 isyancı ile birlikte Kiğı, Egil üstüne yürüdü. Hani, Lice ve Piran'ı zaptederek 14 Şubat günü Daraheni'yi tamamen eline aldı ve buraya Modan'lı Faki Hasan'ı vali olarak tayin etti. Daraheni, Kürdistan'ın geçişi başkenti ilan edildi. Toplanan vergiler ve tutsak alınanlar Daraheni'ye gönderilmeye başlandı. Çapakçur'a da hakim olunduktan sonra, bütün **Harput**'u tehdit altına aldı. Kısa bir süre sonra da çevre aşiretlerden yardımcı kuvvetler alarak derhal **Diyarbakir** üstüne yürüdü.

Türkler endişeye kapılarak derhal Sarıkamış'taki 9., Erzurum'daki 8., Diyarbakir'deki 7. tümenleri ve Mardin'deki 1., Urfa'daki 14. Süvari alaylarını, Van'daki 1. Süvari tümenini ve hudut birliklerini harekete geçirdiler. Güç ve azimlerini ulusal bağımsızlık ruhundan alan Kürtler, bu büyük Türk birliklerini her yerde mağlubiyete uğrutup dağıttılar.

Kürt isyancılar, kurtarılmış bölgelerde milli örgütlerini daha çok sağlamlaştırıyor ve güçlerini artırmaya hız veriyorlardı. Kışın korkunç fırtınalara, kara ve tipiye rağmen Kürtler, büyük ustalıklı, Kürdistan'ın doğal engebeliklerinden de faydalanarak, muntazam Türk birliklerine karşı çarpşıyorlardı. Silvan, Beşiri bölgeleri Türklerden

alındı ve sonra kuzeye, Palu istikametine yönelinerek Malazgirt, Piran, Bulanık zapt edildi. Bununla yetinmeyen Kürtler, Malatya vilayeti istikametinde ilerleyip, Pötürge'yi de kurtararak Çemişgezek'i aldılar. Öte yandan da Siverek istikametinde ilerlediler. Böylelikle 1925 yılı Mart ayının sonlarında Kürtler, Kürdistan'ın yaklaşık 12 vilayetini kurtardılar. Mevcut telefon ve telgraf hattından da faydalanarak, bu sayede Kürt merkezi ile milli Kürt güçleri arasındaki irtibatı muhafaza ediyor ve Türk birliklerinin merkezlerini de takip ediyorlardı.

Aynı zamanda çok sayıda makinalı tüfek ve silahlar ile donatılmış büyük Kürt milli güçleri, Diyarbakir üstüne yürüyerek, hem kuzeyden hem de güneyden taaruz geçtiler. Her iki taaruzda başarılı oldu ve Mardin kapısının yeraltı geçidinden şehre girildi. Sürpriz ile karşılaşan Türk birlikleri kaçarak zar zor içkaleye sığınabildiler. Kürtler orada bulunan silah ve cephane depolarını zaptederek, silahların bir kısmını orada çarpişan Kürtlere, diğerlerini ise dışarıya yolladılar. Diyarbakir sokaklarındaki çarpişmalar çok kanlı oldu.

Türk askerleri, asrımızın her türlü toplarına karşı koyabilecek olan, Diyarbakir surlarının üstünden Kürtler'in başlarına ve göğüslerine el bombası, makineli tüfek ve top mermilerini yağmur gibi yağıdırıyorlardı. Bütün bunlara karşı Kürt milli askerleri, hançerleri ellerinde "Biji istiklal, Bijî Kurdistan"(Yaşasın Özgürlük, Yaşasın Kürdistan) sesleriyle hücum ediyorlardı. Kürt ruhunda ulusal hırsın ne kadar yüce olduğunu ispatlamak için, bundan daha açık bir delil

düşünülemez....

Buna paralel olarak, ulusal güçlerden kuvvetli bir kol Siverek istikametinde, diğer bir kol ise Harput ve Malatya istikametlerinde ilerlemekteydiler. İsyancılar, işgal ettikleri bütün yerlerde derhal geçici bir "Kürdistan Hükümeti" kurarak disiplin ve güveni sağlıyorlardı. Türklerden esir alınan askerlere ve özellikle de çocuklara çok iyi davranılıyor, özel esir yerlerine yerleştiriliyorlardı. Kürtlerin hizmetinde bulunmayı

arzu eden Türk subay ve askerler, kendi rütbeleri ve maaşları korunarak görevlendiriliyorlardı. Türk ordu birliklerinde bulunmakta olan, birçok Kürt subay ve erleri, gönüllü olarak isyancılara katılarak, görev istedikler. Çok tabidir ki böyleleri güvenle kucaklandı ve rütbeleri yükseltip sevinçle kabul edildiler.

Artık Kürtler, Kürdistan'ın 12 vilayetini zaptetmişlerdi. Durumun çok tehlikeli olduğunu, isyancıların Siverek kapılarına dayanmış olduğunu gören Ankara hükümeti, derhal Genel Seferberlik ilan etmeyi zorunlu buldu.

Kürt isyancılar, Türklere karşı kendi haklı savaşlarını ilan ederken, hiç değilse ya-

bancı büyük devletlerin, Türklere yardım etmeyeceklerini ummuşlardı. Özellikle güney ve güneybatı sınırlarından emindiler. Halbuki, tam tersine, Türkler Fransız devletinin rızası ile Suriye demiryollarından faydalananarak, Carablus üzerinden, ilkinde 80 000, ikincisinde 25 000 askerle birlikte, hafif ve ağır top, makinalı tüfek ve uçakları Mardin'e, yani isyan bölgesine aktardılar. Durumun çok tehlikeli olduğunu anlayan isyancılar Diyarbakir'i tahliye kararı verdiler. Diyarbakir'in tahliyesinden sonra Kürtler Türk orduları ile nihai bir savaşa girmek

*Türk askerleri, asrımızın
her türlü toplarına karşı
koyabilecek olan,
Diyarbakir surlarının
üstünden Kürtler'in
başlarına ve göğüslerine
el bombası, makineli tüfek
ve top mermilerini yağmur
gibi yağıdırıyorlardı.
Bütün bunlara karşı Kürt
milli askerleri, hançerleri
ellerinde "Biji istiklal,
Bijî Kurdistan"(Yaşasın
Özgürlük, Yaşasın
Kürdistan) sesleriyle
hücum ediyorlardı.*

için dikkatli davranıyorlardı. Bundan dolayı Sivas-Bayburt- Erzurum-Carablus-Mardin istikametlerinde ilerleyen Türk ordularına karşı, bir gerilla savaşı yürütmeye karar verdiler.

Bu dönemde sayıları 200 000'e varan Türk güçlerine karşı, Kürtler'in yalnız 40 000 mücahidi vardı. Kürtler nisan sonlarına doğru erişilmez olarak bilinen Genç, Dersim, Bitlis ve Hakkari dağlarına başarılı bir şekilde çekildiler. Şeyh Sait'in kuvvetleri Genç'in kuzeyinde zor durumdaydılar. Doğuya çekilmek için şiddetli çarpışmalar yaşayarak, Türk cephesini yarıp Varto yakınlarına varabildiler. Bu olaydan sonra çeşitli kollar halinde ve çeşitli istikametlerden çok sayıda Türk kuvvetleri ilerleyip Şeyh Sait'i tekrar muhasara altına aldılar. Birçok kanlı çarpışmalardan sonra Şeyh Sait şafakla yeni bir taarruz yaparak muhasarayı yarmak istediye de, maalesef başarılı olamadı. 15 Nisan'da Şeyh Sait Binbaşı Kasım'ın ihbarı üzerine, Muş ve Varto arasındaki Abdurrahman Köprüsünde, büyük bir kısmı yaralı olan diğer liderlerle birlikte Türklerin eline esir düştü ve hep beraber Diyarbekir'e gönderildiler. (9)

Ali Rıza, Tekman'da Zirikan ve Hesanan aşiretlerinden 400-500 suvari toplayarak Malazgirt üzerine yürüdü. Ali Rıza'nın amacı; buradan Karaköse tarafına geçip, oradaki aşiretleri harekete geçirmektir. Ancak Şeyh Sait ve arkadaşları tutuklanınca Ali Rıza ve yanında bulunan Keremê Qol Ağası, Sıfeman Ağa, Ferzende ve Hesananlı Halit Bey ve Reşit Efendi İran'a geçtiler. İran'da, İran askerlerinin saldırısı sonucu Şeyh Sait'in oğlu Diyadin, Reşit Efendi, Keremê Qol Ağası ve Hesananlı Halit Bey ile birlikte 36 kişi şehid düştü. Diğerleri Simko'nun yanına gittiler. (10)

Şeyh Sait birlikleri Elazığ'ı zaptederlerken, o dönem Elazığ'da bulunan Hasan Hayri ile temasa geçtiler. Elazığ'a giren direniş birliklerinin kumandanı Şeyh Şerif ile Dersim'e aşağıdaki telgrafı çektiler:

Hozat'ta Celâlzade Mehmet Efendi vasıtasıyla bilumum Dersim aşiretleri rüesası-

na; Sükuneti muhafaza ediniz, yakında bir heyetle Dersim'e geleceğiz; muvaffakiyetler.

Elazığ 9 Mart 1925

Elazığ cephesi Kumandanı
Şeyh Şerif

Dersim mebus Sabıkı
Hasan Hayri (11)

Bu dönemde, bazı Kürt aşiretlerinin ihanet ederek Türk sömürgecilerinin yanında, Şeyh Sait birliklerine saldırımları, Diyarbekir'deki Kürt kuvvetlerinin kesin zafer elde edemeyişleri, Türklerin Fransızların yardımları ile Kürt Kuvvetlerini arkadan sarmaları dolayısıyla, Dersim Kürtleri savunmada kalmak zorunda kaldılar.

21 Şubat'ta Bitlis, Diyarbekir, Dersim, Elazığ, Ergani, Genç, Hakkari, Mardin, Muş, Sirt, Siverek, Urfa, Van illeriyle, Erzurum ilçesi Kiğı (Şimdi Bingöl'e bağlı) ve Hınıs ilçelerinde sıkıyönetim ilan edilmiş olmasına rağmen, T.C. ordu kuvvetleri bir üstünlük sağlayamadı. Bunun üzerine Fethi Bey (Okyar) başkanlığındaki hükümet istifa etmek zorunda kaldı. 3 Mart'ta başbakanlık görevinin İsmet Paşa'ya (İnönü) verilmesinden bir gün sonra, "Tahrir-i Sükun Kanunu" çıkarıldı ve biri Ankara'da, üçü Kürdistan'da olmak üzere dört "İstiklâl Mahkemesi" kurulmasına karar verildi.

Diyarbekir İstiklâl Mahkemesi Başkanı Giresun Mebusu Hacım Muhiddin (Çarıklı), Savcı Kayseri Mebusu Ahmet Süreyya (Özgeven), üyeler Kozan Mebusu Ali Saib (Ursavaş), Kırşehir Mebusu Lütfi Müfit (Özdeş) ve yedek üye Bozok Mebusu Avni'den (Doğan) oluşuyordu. Hacım Muhiddin'in göreve başlamadan istifa etmesi üzerine, mahkeme başkanlığına Denizli Mebusu Mazhar Müfit (Kansu) getirildi. İsmet Paşa'nın 21 Mart'ta verdiği önergenin Mecliste kabul edilmesiyle, İstiklâl Mahkemesi'nin verdiği kararların temyiz yolu sanıklara kapatılırken, idam cezalarının uygulanmasında ordu, kolordu, bağımsız tümen veya müstahkem mevki komutanlarının onayı yeterli görüldü.

Türkler, savaş sırasında uğradıkları bü-

tün köyleri yakıp yıktılar. Kadın, çocuk, yaşlı, demeden katledip mallarını yağmaladılar. Bu şekilde 50.000 kadar Kürt öldürüldü. Esirleri sorgusuz sualsiz süngülüyorlardı. Canlı tanıkların anlattıklarına göre, Bingöl'ün köylerinden Türklere teslim olan bütün köylüler, Bingöl'e doğru götürülürken yolda süngülenerek öldürüldüler. Sadece Bingöl'ün **KUR (Dikme)** köyünden 33 erkek bu şekilde öldürüldü.

İsyanın genişliğini gözönüne alan Türkler, tehlikeli adettikleri düşmanlarından kurtulmak için, Bitlis'te hapsedilmiş olan aydın Kürt liderlerini, mahkemesiz yok ettiler.

Bu dönemde Diyarbakir, Harput ve Malatya'da kurulan İstiklal Mahkemeleri'nde R.Olson'a göre 7440 kişi tutuklanmış, bunlardan 660 kişi asılmıştır (12). Vet. Dr. Nuri Dersimi, sadece Elazığ'da 400 Palulu ve Çepakçurlu gencin, idam edildiğini bildirir. (dipnot :11)

İstiklâl Mahkemeleri'nin yaptıkları katliamı anlatabilmek için bir kaç kaynaktan aktarma yapalım.

H.C.Armstrong "Grey Wolf, Mustafa Kemal (Bozkurt Mustafa Kemal) adlı kitabında şöyle yazıyor:

"Kürdistan ateş, kan ve demirle boğuldu, insanlar çeşitli işkencelere tabi tutuldu ve öldürüldü. Köyler yakıldı, mahsuller tahrip edildi. Kadın ve çocuklar kaldırılıp katledildiler. Mustafa Kemal'in Türkleri öc almak için Kürtleri, Sultan Türklerinin Yunan, Ermeni ve Bulgarları katlettikleri yırtıcılık ve vahşetle katlettiler. Mustafa Kemal İstiklâl Mahkemeleri denen özel mahkemeler kurdurdu. Bu mahkemeler binlerce insanı, askeri bir çabuklukla astılar, sürgün ettiler ve hapsettiler. Çoğu işkenceye tabi tutuldu. (13)

Bir alıntı da bir Türk yazarından:

"İstiklâl Mahkemeleri, birer terör aracı olarak çalıştı. Bu dönemde kurulmadı, fakat en çok bu dönemde işledi. Tahrir-i Sükun döneminin içine giren İzmir Suikastı ile Şeyh Sait isyanı, yaygın bir terörün gerekçesi oldular." (14)

14 Nisan'da Seyid Abdulkadir ve arka-

daşları tutuklanıp Diyarbakir'e getirilirler. Yapılan 4. duruşmadan sonra 23 Mayıs'ta Seyid Abdulkadir, oğlu Seyid Mehmed, Kemal Fevzi, Avukat Hacı Ahti (bavê Tujo), Hacı Askeri ve Palulu Sadı Bey idama mahkum edilirler. (15)

Şeyh Sait ve 47 arkadaşı Diyarbakir'de 4 Eylül 1925'de idam edildiler. Burada hem Türk basınının idamlar karşısındaki tutumu, hem de oraya getirilmiş kalabalıkların tutumunu gösteren ve aslında insanlık adına bir ibret belgesi olan bir gazete makalesinden kısa bir parçayı buraya almak istiyoruz.

"Şeyh asılincaya kadar yirmi kişi daha dar ağacına çekilmişti. Seyre gelen halk, ilmiğini bir Şeyhin boynuna geçirmek için birbirleriyle cenkleşiyorlar, müsabâka ediyorlardı. Aslan bir nefer, Şeyh Ali'nin boynuna bizzat ilmiğini geçirdi ve ipi çekti.

"Şehit düşen kardeşlerimin kanını ödedin", dedi.

Bundan sonra matbuat, tayyareciler, muhabereciler, şoförler namına bir guruba mensup biri tarafından bir şeyh ipe çekildi.

"İpi çeken var", nidaları, kadınların,

"Yaşa" sesleriyle alkışlandı." (16)

Bundan sonra Türkler yavaş yavaş, kurtarılmış yerleri tekrar ele geçirmeye başladılar. Fakat kesin bir başarı kazanamadılar. Çünkü savaş gerilla gurupları şeklinde devam etti ve gerilla gurupları daha sonra toparlanarak "HOYBÜN" örgütünü kurup 1930 Ağrı direnişini örgütlediler.

Hareketin önderliği hep yazıldığı gibi saf feodal değildi, aksine çok geniş toplum kesimlerini kapsıyordu. AZADİ örgütü yapısı itibariyle bir ulusal platform niteliğindedir. Örneğin Halit Cıbril (Albay), Yusuf Ziya (aydın bir milletvekili), Dr. Fuat, Avukat Tevfik Bey, Şair Melle Abdurrahman, Şair Kemal Fevzi, İhsan Nuri Paşa, Kadri Cemil Paşa (Avrupa'da okumuş ve Kürt Tealî Cemiyeti'nde de çalışmış bir Kürt aydını; Azadi'nin Diyarbakir sorumlusu), Tayyip Ali (Azadi'nin Bingöl sorumlusu, şehir eşrafından), Fehmiye Licâyî (Fehmi Bilal. Fehmi Bilal daha sonra 1965 de kurulan TKDP'nin kurucuları arasında yer al-

mıştır.) v.b gibi Kürt aydınları ya da aydın özel-likleri ağır basan kesimler çoğunluğu temsil ediyor-lar. Ayrıca harekete öğret-men, tüccar, gazeteci ve toplumun diğer kesimleri de katılmışlardır. Hareke-tin ana gövdesini oluşturanlar ve yükünü çekenler, esas itibarı ile geniş köylü kitleleridir.

Şeyh Sait, Halit Cıbril ve Yusuf Ziya tutuklan-dıktan sonra Azadi'nin başına getirilmiştir. Bu-nun o günün koşullarında kendine özgü haklı sebeb-

leri vardır. Her şeyden önce, Şeyh Sait sade-ce bir Şeyh değil, aynı zamanda kültürlü, o günkü dünya koşullarından haberdar, itibar-lı bir Kürt entelijensiyasıdır. Şeyh Sait ayrı-ca, Kürdistan'ın diğer parçaları ile sıkı iliş-kiler içindedir. Çünkü sürekli Halep ve Bağ-dat ile ticari ilişkileri olan bir tüccardır. Pi-ran'daki provokasyondan sonra zamansız başlayan harekette, fiili olarak şeyhlerin öne çıktıkları görülüyor. Bu da Kürdistan'ın o günkü sosyo-ekonomik şartlarından kay-naklanıyor. Şeyhlerin hareketin önderliğinde etkin olmalarının başlıca nedenlerini şö-y-le sıralayabiliriz:

1 - Şeyhler; Kürdistan toplumunda büyük nüfuz sahibi idiler. Sürekli halk arasında do-laştıklarından, halk tarafından tanınıyorlar-dı. Bundan dolayı kitleleri örgütlemeye ve harekete geçirmede, önemli bir rol oynaya-biliyorlardı.

2 - Şeyhlerin ekonomik güçleri vardı. Bu ekonomik güç halkın silahlanmasında ve ör-gütün diğer parasal giderlerini karşılamada, önemli bir rol oynayabiliirdi.

3 - Şeyhlerin faaliyet sahaları ve etkileri aşiretlerüstü idi. Şeyhler, ağalar gibi sadece kendi aşiretleri üzerinde değil, toplumun ge-niş kesimleri nezdinde, otorite idiler. Ayrıca şeyhler aşiretler arasındaki çelişkileri çöz-medeki de, önemli bir rol oynuyordular.

*İsyanın genişliğini
gözönüne alan
Türkler, tehlikeli
adettikleri
düşmanlarından
kurtulmak için,
Bitlis'te hapsedilmiş
olan aydın Kürt
liderlerini,
mahkemesiz yok
ettiler.*

HAREKETİN NİTELİĞİ

1925 Kürt Halk Hareketi, ge-nellikle iki tür suçlamayla karşı karşıya kalmıştır. Birin-cisi; hareketin bir İngiliz oyunu olduğu, ikincisi ise gerici bir hareket olduğu suçlamasıdır. Bu iki suçlamanın da kay-nağında sömürgeci Türk devleti vardır. T.C devleti böyle propaganda yapmakla; hareketi iç ve dış dostlarından soyutlamak istemiştir. Uyduru-lan bu senaryolar sonucu, Türk sosyalistleri, kemalistle-rin yanında yer almışlardır. Ayrıca TKP'nin Komüntern'e verdiği raporlar sonucu, Ko-

müntern de kemalistlerin yanında yer almış-tır.

O dönemde, dünyanın tek Sosyalist ül-kesi olan S.S.C.B' de, Kürt halkını yalnız bırakmıştır. Burada S.S.C.B ve özellikle Le-nin'in tavrı, dikkatle incelenmeye değerdir. Örneğin, 1917' deki "Barış Deklarasyonun-da" şöyle yazıyordu: "Şayet bir ulus zora dayalı olarak, mevcut bir devletin sınırları içinde tutuluyorsa ve şayet bu ulusa, açıkca dile getirdiği istemine karşı, istilacı tarafın güçlerini tümünden geri çekmesinden sonra ya da güçlü ulusun onayıyla devletsel varlığı konusunda, hiçbir baskıya maruz kalmadan karar verebilme hakkı verilmiyorsa, bu du-rumdaki bir birleşme ilhâktır. Bir başka de-yişle, zor kullanma anlamına gelmektedir". (17)

Ne yazık ki aynı Lenin 1921'de, Türki-ye ile yapılan dostluk antlaşmasında, Os-manlılar tarafından ilhâk edilmiş olan Kür-distan ve Ermenistan'ı kapsayan bölgeyi, Türk toprakları olarak tanımıştır. Taraflar; herhangi bir gurubun, her iki devletin toprakları üzerinde, her türlü hak istemini red-dedeceklerini dile getirmiştir. (dipnot 16) Bu politika değişikliği ile Sovyetler Birliği artık ulusal hareketlere, kendi devlet çıkar-ları açısından yaklaşmaya başlamıştır.

TKP, Komüntern ve SSCB Ağrı Direni-

şini ve 1938 Dersim direnişini de, aynı şekilde, gerici emperyalistlerin Sovyetleri çevirme hareketi olarak nitelemişlerdir.

Hareketin İngilizlerin bir kışkırtması olduğu, sadece Türk yöneticilerinin bir uydurmasından ibarettir. Bunun için, kendisine İngiliz diplomatı süsü vererek Şeyh Abdulkadir ile görüşen ve önerileri reddedilen bir istihbarat ajanının kullanıldığı açık bir gerçektir. Türk yazar ve araştırmacılarından Yalçın Küçük ve Mete Tuncay yaptıkları araştırmalar ile bu tezleri çürütüyorlar. Zaten, o zamanın Başbakanı İsmet İnönü bir konuşmasında : “ Ne yazık ki Şeyh Sait hareketinde İngiliz parmağına rastlanmamıştır” diyor.

Hareketin gerici bir hareket, halifeliği geri getirmeyi amaçladığı da, yine Türk devletinin bir propagandasıdır. Zira devlet böyle davranmakla uluslararası kamuoyu nezdinde hareketin prestijini sarsmak istemiştir. Aynı devlet bütün gizli yazışmalarında ve Diyarbakır İstiklâl Mahkemesi’nde bizzat Başsavcı’nın ağzı ile bu hareketin bir ulusal hareket olduğunu teslim etmiştir. Hareketin örgütleyicisi “AZADİ” örgütü, önemli oranda Asker-Sivil ve o dönem aydın sayılabilecek kesimlerden oluşuyor. Bu kesimin ve Kürt halkının halifeliği geri getirmede, hiçbir çıkarı yoktur. Ayrıca Kürt subaylarının deklere ettiği ve Kürt hareketinin manifestosu durumunda olan 11 maddelik deklarasyonda ne şeriat istemine ne de halifeliğin geri getirilmesine dair herhangi bir istem yoktur. (dipnot 11)

Kısacası 1925 Kürt Halk Hareketi; örgütlü bir Ulusal Kurtuluş Hareketidir. Halkı harekete geçirmek için dini motifler kullanılmıştır, bu da gayet normaldir. Birçok Arap ülkesinde ve Malezya’da da ulusal kurtuluş hareketlerinde dini motifler kullanılmıştır.

BELGELER

“KÜRTLER’İ TEMSİL ETMİYORLAR”

Mustafa Kemal’in Diyarbakır Valisi’ne gönderdiği yukarıdaki telgrafa karşılık, Er-

zurum’daki Kazım Karabekir Paşa’ya gönderdiği telgraftan:

“Diyarbakır’da Kürt Kulübünün İngilizler’in kışkırtmasıyla, İngilizler’in koruyuculuğunda bir Kürdistan kurmak amacını izlediği anlaşıldığından kapatılmıştır. Üyeleri hakkında soruşturma yapılıyor. Kürdistan’ın tanınmış beylerinden aldığım telgraflarda, dağıtılan bu Kürt Kulübü’nün hiçbir Kürt’ü temsil etmediği, birkaç kendini bilmez girişimlerinin sonucu olduğu, ülke ve ulusun bütünüyle bağımsız ve özgür yaşaması uğrunda her türlü özveriye ve bu konuda emirlerinize hazır oldukları bildirilmektedir...”

...Hükümetin (İstanbul) bayağı tutsak bir durumda olması, başkentin baskılı bir askeri işgal altında bulunması dolayısıyla ulusun kurtuluşunun, yine ulus ordusuyla gerçekleşeceği sizce de bilinmektedir. Bu nedenle, ben Kürtler’i daha ötesi bir öz kardeş olarak, bütün ulusu bir nokta çerçevesinde birleştirmek ve bunu dünyaya Müdafaa-i Hukuk dernekleri aracılığıyla göstermek karar ve çabasıyım...”

(Söylev, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Sayfa: 49)

“EZİCİ ÇOĞUNLUK TÜRK VE KÜRT”

Mustafa Kemal’in, Edirne’deki 12. Kolordu Komutanı Mehmet Selahattin Bey’e gönderdiği bir mesajdan:

“Ezici çoğunluğu Türk ve Kürt olan bu illerden bir karış bile verilemez...”

(Söylev, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Cilt:1 Sayfa: 72)

“BEDİRHANLAR VE MALATYA OLAYI”

Mustafa Kemal’in Nutuk adlı eserinden:

“Bay Novel adında bir İngiliz Binbaşı, Bedirhanlar’dan Kamuran, Celadet ve Cemil Beylerle ve yanında 15 kadar Kürt atlısıyla Malatya’ya gelmiş ve kendilerini Mutasarrıf Bedirhanlı Halil Bey karşılamıştır. Harput (Elazığ) Valisi de, bir posta hırsızını izliyor görünerek otomobille Malatya’ya gelmiştir. Bu amaçla bunlara Adıyaman’daki birlik de verilmiştir.

Amaçlarının, Kürdistan kurmaya söz vererek Kürtler'i, işlerimizi bozmaya ve bizi öldürtmeye yollamak olduğu anlaşılmış ve karşı önlemlere başvurulmuştur. Bu arada Vali ve ötekileri yakalatmak istiyoruz. Malatya Mutasarrıfı da Kürt aşiretlerini Malatya'ya çağırıştır. Bunun üzerine 13. Kolordu işe girişti. Gereken önlemler alınmıştır. Yarın akşam Harput'tan gönderilen bir birlik, ortalığı karıştıranları tepeleyecektir..."

(Nutuk)

"DİN VE ULUSUNU SATMIŞ KÜRTLER !"

Mustafa Kemal'in, Erzincan'ın Kemah ilçesinde yaşayan ve Kürt aşiretlerine yakınlığıyla bilinen eski Milletvekili Halet Bey'e, Sivas'tan, 9 Eylül 1919 günü gönderdiği mesajdan.

"...İngiliz korumasında bağımsız bir Kürdistan kurulması amacıyla propaganda yapmakta olan İngiliz Binbaşlıklarından Mr. Novel'in, din ve ulusunu satmış Kürt Beylerinden Ekrem, Kamran, Ali, Celadet'le birlikte Malatya'ya geldiği ve İstanbul hükü-

metini tutan, açıkçası ulus ve yurt haini olan Elazığ Valisinin de bunlara katıldığı ve Bedirhanilerden Malatya Mutasarrıfı Halil Bey'le birlikte sözde postayı soyan hırsızları izlemek gibi uydurma bir gerekçeyle silahlı Kürtleri toplamaya giriştikleri öğrenildi.

Şöyle ki, Kürtler'in kutsal halifelik makamına ve ülkeye olan bağlılık ve ayrılmazlıklarını göstermek üzere bazı ağaların bir takım Kürt kuvvetiyle birlikte Malatya'ya doğru yola çıkıp, padişah ve ulusa karşı İngilizler'le işbirliği yapmak hainliğine kalkışan ve yörenin temiz yürekli Kürtler'ini toplatarak, onların askerlerce boş yere öldürülmelerine ve padişaha, ulusa başkaldırmış duruma sokulmalarına neden olan vatan hainlerinin alçaklıklarını sözünü ettiğim Kürtler'e en çabuk yoldan bildirip, çağrıya uymalarının sağlanmasına çaba göstermelerini önemle bekler, olanak varsa bu işe hemen girilerek sonucun hemen bildirilmesini dileriz..."

(Rauf Orbay'ın Hatıraları, Yakın Tarihimiz Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 30, Belge no: 1113)

Dipnotlar:

1. Kürtlerin savunması: A.S. Barzanî, cilt I
2. Doza Kurdistan: Zinar Silopî
3. Yeni ve yakın çağda KÜRT HAREKETİ, Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsü, Jîna Nû Yayınları, Eylül 1991- İSVEÇ
4. Kurdistan Press
5. TBMM Gizli celse zabıtları s.286-287
6. Dr. Hikmet Kıvılcımlı: "İttihat Kuvvet ve Şark"
7. Doğu İlleri ve Varto Tarihi, M.Şerif Fırat, İstanbul-1948
8. Ağa, Şeyh ve Devlet, Martin van Bruinssen; Öz-Ge yayınları- Ankara
9. Garo Sasuni: Kürt hareketleri ve Ermeni-Kürt ilişkileri (15.yüzyıldan Günümüze); Orfeus yayınları, Stockholm 1986
10. Eli Rıza efendi mecal nedîd ku bîranî-nên xwe binivîse. Ali Rıza'nın oğlu M. Fuat Fırat ile Seyîdxan Kurîj'in yaptığı roportaj; Ronahî Gazetesi, Eylül 1996
11. Dr.Vet.Nuri Dersimî: Kürdistan Tarihinde Dersim, Komkar yayınları - Şubat 1988- Almanya
12. Kürt Milîyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Sait İsyanı; Robert Olson; Öz-Ge yayınları: Ankara-1992
13. L. Rambout: Çağdaş Kürdistan Tarihi; Ronahi Yayınları -Aralık 1975- Almanya
14. Yalçın Küçük: Türkiye Üzerine Tezler- Cilt 1; Tekin yayınları-Istanbul
15. Kürt Ulusal Hareketi 1925; Osman Aydın, Weşanê Weqfa Şêh Seîd
16. Cumhuriyet Gazetesi'nin muhabiri Doğan: Haziran-1925- İstanbul
17. Sovyet Dış Politikası ve Kürdistan; Jutta Von Freyberg, Kurdistan Archiv; Dortmund-Eylül-1992

Bilinmeyen bir köy hikayesi:

KÜRD DÜĞÜNÜ

Mehmet BAYRAK

Giriş

“Modern Türk Edebiyatında Köy ve Köylü” konusunda yapılan ilk incelemede (1); Tanzimattan sonra Anadolu köylüsünün ilkin 1890’da yayımlanan Nabizâde Nâzım’ın “**Karabibik**” hikayesi ve Ebubekir Hazım Tepeyran’ın 1909’da yayımlanan “**Küçük Paşa**” adlı küçük romanıyla edebiyata girdiği savunuluyordu.

Daha sonra Dr. Cahit Kavar, “**Karabibik**” ın Türk Edebiyatında köyü ve köylüyü

işleyen ilk hikaye olmadığını; daha önce Ahmet Mithat’ın 1877’de “**Bir Gerçek Hikâye**” ve 1886’da “**Bahtiyarlık**” gibi hikayeleriyle; Mizancı Murad’ın ise 1892’de “**Turfanda mı Yoksa Turfa mı**” romanıyla köyü işlediğini ortaya koydu. (2)

Ahmet Mithat’ın “**Letâyif-i Rivâyât**” dizisinin 6. Bölümü de “**Köy Düğünü**” adını taşıyordu. (İst.1302/1886)

Bundan 15 yıl kadar sonra Hüseyin Cahit Yalçın’ın da “**Köy Düğünü**” adıyla bir kü-

çük hikâye yazdığı görülüyordu. (*Hayat-ı Muhayyel* içinde, 1899) (3)

Ancak bunların ve daha sonra çıkan çalışmaların hiçbirinde, (4) ilk örneklerden biri olmasına rağmen **Abdulahad Nuri**'nin 1890 tarihli "**Kürd Dügünü**" adlı hikayesine yer verilmiyor ve değinilmiyordu. (5)

Abdulahad Nuri Kimdir?

Bu isim ilk defa "**Kürd Dügünü**" kitapçığı dolayısıyla dikkatimi çekti. (6) Uzun aramalardan sonra adı geçen kitapçığı bulup çevrim yazısını yaptım. Ancak bu kez de yazarı hakkında bilgilenmek gerekiyordu. Başvurduğum kaynakların tümünde bu kişiye değil aynı adı taşıyan ve 16-17. yüzyıllarda yaşamış Sivaslı mutasavvuf **Abdulahad Nuri**'ye rastlıyordum.

Oysa yaptığım incelemeler sonucu adı geçen değişik dallarda 20'yi aşkın eserine rastlıyordum. (7) Bunların kimi tarihi, kimi edebi, kimiye hukuki çalışmalardı. Çalışmaları arasında **Divanü Lugatit-Türk**'ü değerlendiren **Atalar Sözü** (1329/1913) gibi dil çalışmaları ile Arapça ve Farsça'dan çevirileri vardı. Buna rağmen kaynaklarda hemen hiç yer verilmemesi ilginçti. Sınırlı yerlerdeki

bilgiler de hep birbirinin tekrarı niteliğindedi. (8)

Bu kaynaklardan şu bilgiler veriliyor: "**Abdulahad Nuri**. Yazar, dilci. (Boyangbat ?-İstanbul 1927) Zamanın yaygın fikir hareketlerine katıldı. Abdülhamid devrinde sürgüne gönderildi. Türkçülük akımını benimsedi. Mütarekede Kürt Mustafa Divan-ı Harbi tarafından mahkûm edildi. Hapisten

kaçıp Anadolu'ya geçti (1922). Milli Mücadele sırasında Kastamonu'da ilmi çalışmalar ve gazetecilik yaptı. Bir süre bu ilde yayımlanan **Açıksöz** gazetesinin başmakalelerini yazdı (1922). Milli Mücadele sona erdikten sonra, eskiden de çalıştığı Seyrüsefain (Denizyolları) idaresindeki işine döndü. Arapça ve Farsça bilen **Abdulahad Nuri**, tarih ve edebiyata dair yirmiden fazla eser meydana getirdi. **Divanü Lûgat-it Türk**'teki savları (ata-sözleri) ilk defa toplayıp izahlarla yayımladı.

Eserleri: **Atalarsözü-Eski savlar** (**Divanü Lûgat-it**

Türk den alınan 251 sav'ın günün Türkçesine çevrilmiş şekli ve İstanbul lehçesinde bulunabilen karşılıkları ile münasebetleri açıklanarak, basımına 1917'de, İstanbul'da başlamış 1923'te, Kastamonu'da tamamlamıştır.

Diğer eserleri: **İsfendiyar Oğulları Meskûkatı**, **Halep Kitabeleri**, **Edirne Ta-**

rihi Sakiname-i Nurî (Farsça), Kürd Dügünü (hikâye), Sâdi ve Gülistan, Nidayı Intikam, Yunan Harbi Destanı.”

Abdülahad Nuri' nin eserlerinin çoğu İstanbul'da basılmış ve İstanbul kütüphanelerinde bulunuyor. Ancak İçki, Sâkinâme ve Yunan Harbi Destanı gibi kimi kitaplarını ise memleketi Kastamonu'da bastığı görülmüyor. (9)

Buradaki bilgilere şu hususları da eklememiz gerekiyor: Abdülahad Nuri, 1860-70 yılları arasında Boyabat'ta doğuyor. Bazı sözlü kaynaklar onun Cidde'li olduğunu söylüyorlar. Ancak bu konuda yazılı bir kaynak yok. “İçki” adlı manzum kitabına yazdığı önsözde, Sakinâme adlı Farsça kitabını Cidde'de sürgünde iken yazdığını söylüyor. (9)

Türkçe dışında Arapça ve Farsça bilen yazarın öğrenim durumu konusunda yeterli bilgi bulunmuyor. Ancak

onun politik mücadelesi ve yaşamı dışında Sinop'ta Bıdayet Mahkemesi Başkâtipliği, uzun yıllar İstanbul'da Seyr-i Sefayin İdaresinde (Denizyolları) Evrak Müdürlüğü ve 1920'li yıllarda Kastamonu'da avukatlık ve Baro yöneticiliği yaptığı biliniyor. 1927 yılı Ağustos ayında ölüyor ve Beşiktaş'taki Maçka Mezarlığına gömülüyor.

Abdülahad Nuri'nin yaşamının önemli bir bölümü, önce İttihadçı sonra Kemalist çizgide politik mücadele ile geçiyor. Mütareke yıllarında görevi başındayken tutuklanarak Kürt Mustafa Divan-ı Harbi'ne veriliyor. İdam edilmek üzereyken arkadaşlarınınca Anadolu'ya kaçırılıyor ve Kastamo-

nu'ya geliyor. Orada Açıksöz Gazetesi'nde başmakaleler, şiirler, destanlar ve tarihi konularda makaleler yazıyor. Özellikle tarihi incelemeleri, eski eserler ve paralar konusundaki yazıları büyük bir ilgi ile izleniyor. (11)

A.Nuri, 1922 yılındaysa “Doğu” adıyla 15 günlük bir dergiyi 8 sayı çıkarıyor. Derginin Sahibi ve Başyazarı Abdülahad Nuri, Yazışleri Müdürü ise hemşehrisi İsmail Hakkı (Uzunçarşılı) dır.

Ashında A.Nuri, Açık-göz Gazetesi içinde de sonradan ünlenecek birçok kişi ile çalışır. Bunlardan bazıları şunlardır. : Hasan Fehmi (Turgal), Dr. Fazıl Berki, İsmail Habibi (Sevük), Ahmet Hamdi Çelen, Hüsnü (Açıksöz), İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), eski Eğitim Bakanlarından Necati Bey, Arif Nihat (Asya), Orhan Şaik (Gökyay), Talat Mümtaz (Yaman) ve Musa Kâzım vb.

Abdülahad Nuri'nin yaşamında gözden kaçırılmaması gereken ayrıntı-

lardan biri de, onun, Atatürk'ün Dışişleri Bakanlarından Yusuf Kemal Tengirşek'in ağabeyisi olmasıdır.

Bu ayrıntı şu açıdan önemlidir. Bu sınırlı bilgi kaynaklarında bulamadığımız kimi ilginç ve önemli ayrıntıları, kardeşi Tengirşek'in anılarında buluyoruz.

Tengirşek'in “Vatan Hizmeti”nde adıyla yayımlanan anılarında (12), A. Nuri'nin yaşamı konusunda da ilginç hususlar ve anekdotlar görüyoruz. Hatta “Kürd Dügünü” ve “Ölen Kızım” gibi kitapları başta olmak üzere kimi eserlerinin yazılış nedenlerini ve öykülerini de buradan öğreniyoruz.

“Modern Türk Edebiyatında Köy ve Köylü” konusunda yapılan ilk incelemede (1); Tanzimattan sonra Anadolu köylüsünün ilkin 1890'da yayımlanan Nabizâde Nâzım' ın “Karabibik” hikayesi ve Ebubekir Hazım Tepeyran' ın 1909'da yayımlanan “Küçük Paşa” adlı küçük romanıyla edebiyata girdiği savunuluyordu.

Sözgelimi bir yerde ağabeyisi A. Nuri'nin Kastamonu'daki sürgün yaşamını şu canlı gözlemlerle veriyor: *"Tatilde Kastamonu'da sürgün olan ağabeyim Nuri Bey'in yanına gittim. Annem büyük ağabeyimle beraber Boyabat'ta idi. Nuri ağabeyim Kastamonu'da oturuyordu. Ağabeyim İstanbul'da iken elini kolunu bağlayan istibdat-tan bezmiş hürriyet için çalışmak üzere Cemiyete girmişti ve onun için de Kastamonu'ya sürülmüştü."* (age, s. 58)

Abdülahad Nuri'nin Kastamonu'dan Cide'ye sürülmesi ise kardeşi Tengirşek'in anılarına şöyle yansır: *"Efkâr-ı fesesinden (sakıncalı düşüncelerinden) dolayı Kastamonu'ya sürülmüş olan ağabeyim, orada yine halkı ifsat ediyormuş. Vali Enis Paşa bunu haber almış; ağabeyimi o zaman dünya ile münasebeti pek nadir olan Cide'ye sürmeye karar vermiş."* (age, s.73)

Yine anılardan öğreniyoruz ki, A. Nuri'nin babası uzun yıllar Şeriye Mahkemesi Kadısı ve Bidayet Mahkemesi Reisi olarak Harput/Elazığ, Peri, Palu ve Çapakçur gibi Kürt yoğunluklu il ve ilçelerde görev yapmış ve buralardaki izlenim ve gözlemler de onun kimi eserlerine yansımış. Sözgelimi **"Kürd Dügünü"** hikayesinin böyle bir izlenimin ürünü olduğu anlaşılıyor.

Tengirşek'in şu anlatımlarının da A. Nuri'nin **"Ölen Kızım"** adlı manzum destanını çağrıştırmaması mümkün değil:

"Ağabeylerimin hiçbiri evli değildi. Büyük ağabeyimi babam Koçgiri'de (13) kadı iken bir kızla nişanlamışlar, ikisinin de yaşları küçük olduğundan yedi yıl nişanlı durmuşlar. Bu arada kız ölmüş. Ağabeyim kızın sevgisinden deli gibi olmuş; yalnız başına yaşamış; kız hakkında büyük bir divan teşkil edecek şiirler yazmakla vakit geçirmişti. Kendini içkiye verdiğinden bazen çok sarhoş olurdu. Ben o zaman hiç sesimi çıkarmadan bir köşeye siner otururdum." (age, s. 9)

A. Nuri'nin destanlarından birini "ölen bir kıza" yazması, diğerini de sonradan bir-

raktığı **"içki"** üzerine düzmesi bir tesadüf olmasa gerek. Burada "ölen kız", "sevgili ve yavru" biçimlerinde tevriyeli olarak da kullanılmış olabilir.

Söz konusu destanın **"Önsöz"**ünü ve giriş bölümüyle son dörtlüklerini birlikte izleyelim:

"Bu kitabı "ölen kızım" için yazdım. Hayatın en tatlı, en kıymetli yadigarı olan mini mini yavrucuklarını hâk-i siyah içinde ganûde-i sükûn olmuş gören pederleri tefekkürü mecbur edecek hazin bir makberdir dense sezâdır.

Öyle bir makber ki üzerinde acı bir hakikatı tefsir eden bu kelimeler görülür: Ben üçbuçuk yaşında bir yavruyım! Bahar-ı ömrümde açılan bir şükûfe-i saadetin nihayet son yaprağının da düştüğünü gördüm! "Ben neyleyim baharı o nâzik nihâlsiz " "Gelmezse gelmesin gelecek

nevbaharlar "

lemde en rengîn, en safalı çiçeklerin pâymâl-ı hazân olduğunu gören, bir zavallı kuş şitanın. itisaf-ı serdine karşı nasıl feryad ederse, ben de koynumda istediğim bir mahsûl-u ömrün, mevtin dest-i bâridiyle kapanan gözlerini yâd ede ede öyle âh etmek istedim!

O kuşun tefsir etmek istediği hakâyık-ı müdhîşe ihtimal ki anlaşılmasa bir vaveyladır!

Yine ihtimal ki benim bu nâlelerimden de-bazı zevat-bir şey anlamazlar!

Ben erbâb-ı hissiyatın insafına müracaat ederim: Bir nâlenin, bir gözyaşının, bir içbirarın ifade ettiği mana anlaşılınca bedbaht olduğum da teslim edilir.

Hep öleceğiz, bundan dolayı te'sir, zaaf-ı kalbden mi neş'et ediyor diyelim? Görünmeyen bir vücûdun arkasınca ağlamak muvafık-ı akl değildir, diye mi hüküm edelim?..

Olsun, bu hüküm pek ehemmiyetsizdir: Bana her gece yavrucuğumu gösteren o hazin rüyalar, evin içinde gezip dolaştığı, güldüğü, ağladığı yerler, ondan birer nişane değil midir?

Daha ne diyeyim? Yavrucuğuna mersiye-han olmak kaydında bulunan talihsiz bir peder, hayalini kalbinde gömdüğü bir mevcud-u ahrûy hakkındaki muhabbetini isbat etmek için daha ne sevilsin?

Ye'sin gayeti, ifade-i meramın da mün-tehasıdır...

Fi 25 Teşrinievvel 1305

Abdülahad Nûri

Ölen Kızım!

Düştün mü hâke ey nûr-i ismet,
Toprak mı oldu mehd-i nezâket,
Makber mi şimdi, câ-yi ziyâret?
Nûr iken oldun me'lûf-u zulmet!

Sen ki, ölüm kim ey nazlı ma'sûm?
Gelmezden oldun dünyaya ma'dûm!
Annen bu zehr-i mürekkekle mesmûm,
Döktü peder de eşk-i sefalet.
Kabr üstüne mi attın ayağın?
Kutn kefeninmiş kundakta bağın!
Ölmek değildi şimdiki çağın,
Ma'sum, ma'sum ettik mi rihlet?

Dar mıydı yavrum! Ağûş-i mader;
Bilmem geniş mi müzlim bu makber;
Zulmet içinde kim ninni söyler,
Kurtulur verir mi şîr-i hamîyyet?

Altı aylık olmuş bir nevnihâlken,
Keklik gibi sektiye din kuzum sen,
Makber o pombul (?) ikdama mesken,
Taş yastık üstünde re's-i iffet!

Doğdun sekiz ay ölmezden evvel,
Ettin tekellüm gayet mükemmel,
İsterdi olsun ömrün de etvel,
Bîçare annen, hiss-i ebvet! (?)

Şirin sesin hep sem' ada bâh.
Hâlâ tahziz etmektedir âh!
Ey nûr-u nâim! Şimdi sehergâh,
Bilmem ne nağme zikr-i tûfûtet?

Eyvah ki söndü şem-i ümîdim,
Leyl-i elem oldu rûz-ı ıydim,
Doğdu dolandı bedr-i sa' idim,
Etti pederden, mâderden uzlet!

Sen variken ben, mesut idim âh!
Nazlı sehercik şimdi sehergâh,
Annen için kim olsun dil-i âgâh?
Bîçare baban dûçar-ı hayret.

Ey kabir nerde, nerde o yavru,
Hâk oldu mu öyle bir melek-rû?
Zerrîn saçıyla, müşkîn o ebrû,
Mahv etme, etme! Sende emânet!...
Kim derdi yâ Rab nûr-u zekâyâ!
Girsin bu sinde hâk-i fenâyâ,
Böyle belâ bir âciz-babaya,
Ateş gibi göstermekte şiddet.

Makber seng-i minnetdar kim ben,
Zirâ: Sen oldun ol mâha mesken!
Sende yatarken ol vech-i ahsen,
Elbette vâcib hâkın ziyâret!

Bir ben miyim bu rahletle mahzûn
Döktü görenler eşk-i sehgûn!
Kim olmamıştı ol nûra meftûn,
Bedr tamâmen etmiş de rûyet?

Ah! o tatlı, nazlı bakışlar,
Öyle çocukda neydi sihirler!
Cennet gibiydi gamhâne yekser,
Var idi: Zira hûr-u tûfûlet!...

Ey gül olurdu sofram her akşam
Cenette gûyâ bezm-i dil-ârâm
Her lokma şimdi zehr-i dil âşâm
Ömrüm hayatım bir bar-ı mihnet!...

Makber mi bilmem, ye's-i mücessem?
Zulmet içinde bir samt-ı müphem,
Güyâ tutulmuş bir mihr-i â'zam,
Bekler o yerde emr-i azîmet!..
(.....)

Zulmet esiri, ey nûr-u mevzûn!

Aksin gözümde mahzûn, mahzûn,
Fikrim, hayâl-i vechinle meşhûn!...
Gûyâ ki sönmüş şem-i saadet.

Bedriye, Bedriye! Gel a ma' sûm,
Bak yattığın yer bir sicn-i meş' ûm,
Nâzik vücûdun ey tıfl-ı mazlûm!
Tahrib eder, bî-şüphe rutûbet.

Kürd Dügünü

Yazının girişinde de vurguladığımız gibi, A. Nuri'nin "Kürd Dügünü" hikâyesi, köy hikâyeciliğinin bugüne kadar bilinmeyen öncellerinden ve önemli halkalarından biridir.

Yazar, daha kitapçığının iç kapağında; "Kürdler'in ulusal geleneklerini ve Türkçe olarak kullandıkları sözleri kapsayan bir roman" yazdığını söylüyor.

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde "hikâye" ve "roman" türleri çoğu kez karıştırıldığından veya bir sayıldığından yazar ürününü bazen roman, bazen de hikaye olarak nitelendirmektedir. Yani A. Nuri de, o dönem yazarları gibi romanla hikâyeyi birbirine karıştırmaktadır. O, kitabın iç kapağında bir roman yazdığını söylerken; giriş bölümünde bu anlatıyı bir "hikâye" olarak niteler. Gerçi "hikâye" kavramı, zaman zaman bir olayı anlatma, öyküleme anlamında da kullanılıyor. Ancak, Ahmed Mithat, Nabizade Nazım ve E.H. Tepeyran gibi iki türü birbirine karış-

tırdığı da açıkça görülür.

A. Nuri'nin kendisinden 13 yıl önce "Bir Gerçek Hikaye", yine 4 yıl önce "Bahtiyarlık" adlı hikâye ile köyü-köylüyü işleyen Ahmed Mithat Efendi'den etkilen-diği açıkça görülür. Hele Bahtiyarlık hikâyesinin 6. bölümünün "Köy Dügünü" adını taşıdığına bakılırsa, bu etkilenme daha iyi anlaşılır. Aslında Ahmed Mithat adını doğrudan yazar da anıyor.

"Eğer o roman memleketimizde romancıların tanınmışlarından, gerçek söyleyişle başlıca erdemli yazarlardan biri olan Ahmed Midhat Efendi hazretleri gibi bir filozof edebiyatçının kaleminden çıkmış da... iyice zihin sardırarak okunursa, bir halkın tavırları, düşünceleri ve bazen özel durumlarına kadar hareket ve davranış biçimleri bilinmiş olur." (age, s.5)

Görüldüğü gibi onun amacı da, tıpkı üstadı A. Mithat gibi okuyucuyu bilgilendirmedir. Bu, A.Mithat'ın en belirgin özellik-

lerinden biridir. İkidebir konuya saptama yaparak açıklayıcı bilgiler vermek onun için bir görevdir adeta. Bu tutumunu şöyle açıklar A.Mithat:

"Roman okumaktan maksat, yalnız masal mı dinlemektir, biz her romanımızda ka-rilerimizin malûmatını tevsi edecek (geniş-letecek M.B.) birkaç lâkırda söylemezsek içi-miz rahat etmez." (14)

Güzin Dino, onun bu tutumunu şu sözle özetliyor: *"A. Mithat, kendine her şeyden evvel bir mürebbi (öğretici, eğitici M.B) pa-yesi vermiştir."* (15)

Üstte de vurguladığımız gibi, A. Nuri'nin babası "Doğu"da birçok Kürt yoğunluk-lu il ve ilçelerde görev yapmış ve buralarda-ki gözlem ve izlenimler mutlaka kendisini etkilemiştir. Bu nedenle O, "Ahmet Midhat-vari" bir tavırla, bir Kürt köyünün yaşamını ve düğününü ele alır. O da A. Midhat gibi eserini cüzler halinde vermeyi tasarlar, an-cak devamını getiremez.

Yazar, 40-50 sene önceki yani 1840'ların bir olayını, gözlemlerine veya işittiklerine dayanarak anlatır. O da, köye açılan diğer yazarlar gibi asıl konuya geçmeden önce amacını açıklama ihtiyacını duyar: *"Pek uzak değil, muhterem kaarilerime kırk-elli sene evveli vaki olmuş bir hadise nakledece-ğim. Yazacağım şu vakanın sadeliği kadar ehemmiyeti görülecektir eminim."* (age, s.5)

Hikâyede Kürt köyü ve Kürtler'in gele-nek ve görenekleri konusunda okuyucuyu bilgilendirmek ister. Bu bilgilendirme bazen doğrudan olay kahramanlarının ağzından, bazen de doğrudan yazar tarafından yapılır.

Eser konusunu **Beydağı/Malatya Kürt-leri**'nden alır. Sivas-Malatya yörelerinde yaşayan Canbeg aşiretinden sözedilmesi de bunu gösteriyor. Hikâye kahramanları Kürt-çe adlarıyla anılır: **Mamo Bey, Fato, Silo, Hîso, Aliş, Maho, Ferhad** gibi.

Hikâyede sanatsal, imgesel olmaktan çok, açık, yalın, öğretici bir üslup kullanılır. Zaman zaman ağır bir dil kullanıldığı da gö-rülür. Buna, daha çok yazarın kendi anlatı-mında rastlanır. Köylüler konuşturulurken

anlatım yalınlaşır.

Hikâyede kimi zaman Kürtler'in yaşam biçimi, gelenek ve görenekleri konusunda ilginç belirlemeler yapılır:

"Civar birkaç köy de Mamo Beyi ağa tanımışlardır! Mamo Kürdistan âdetince bir de tabîî hânedândır, çünkü: Bir köyde ağa kim ise onun mutlaka bir odası olacak, o köye gelen misafir o odada olacak, o köye gelen misafir o odada yatıp kalkacak, orada yiyip içecektir, ama Mamo Bey' in hâne-dânlığı yalnız âdet derecesinde de kal-mazdı: "Misafir umduğunu yemez, buldu-ğunu yer!" denirse de Mamo Beye giden misafirlerin cümlesi saçkebabı umarak gi-der ve yer öyle avdet ederlerdi! (geri döner-lerdi M.B.) Saçkebabı da kasaptan yarım okka et alıp da yapılmıyor ha: Bir hayvan kesilir, onun eti bizim orman kebabı dediği-miz gibi ve daha ufakça kâmilten bir sacın içine doğranır, yağ ile kavrulur, sac ile be-raber öylece getirilip sofraya konulur; orta yerine dökülmüş sarımsak katılmış bir mik-tar yoğurt konulur, yenilir. İşte Mamo hane-danlığı da böyle israf derecelerine vardır bir mekr-mülk (aldatıcı mülk M.B.) sıfatını da haizdir."

Kitabın iç kapağında dikkatimizi çeken ilginç bir husus da; Abdülhamid döneminde birçok kitap gibi bu kitabın da Eğitim Ba-kanlığı' nın izniyle yayımlanmış olmasıdır.

Dipnotlar

- 1) Prof. Dr. Gündüz Akıncı: **Türk Romanında Köye Doğru**, 1961
- 2) Dr. Cahit Kavcar: **"Türk Roman ve Hikayesinde Köye İlk Açılma"** : AÜ Eğitim Fak. Dergisi, Sayı: 1-4 / 1976
- 3) Doç. Dr. Cahit Kavcar: **Edebiyat ve Eğitim**, AÜ Egt. Bil. Fak. Yay. Ank. 1982, s.36
- 4) Sözgelimi bkz. Doç. Dr. Ramazan Kaplan: **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy**, Kültür Bak. Yay. 1988; 3.bas. Akçağ Yay 1997
- 5) Abdülahad Nuri: **Kürd Dügünü**, 1.Cüz, Cemal Efendi Matbaası, İst. 1306/1890, 16s.
- 6) Bu kitapçığın ismine ilk kez M. Seyfettin Özege'nin **"Arap Harfli Türkçe Basma Eserler Kataloğu"** nda rastlamıştım.
- 7) Yazarın belirleyebildiğim eserleri şunlardır:
 - 1- **Tembellik, Yahut Gayrete Teşvik**
 - 2- **Ölen Kızım** (manzum mersiye), İst. 1307/1891
 - 3- **Münşeat-ı Kavanîn**, İst. 1305/1887
 - 4- **Teshil-i Tahsil** (Muhtasar Nahv-ı Arabî), İst.1306/1890
 - 5- **Hukuk Davalarında Şahâdet**
 - 6- **Sâkî-nâme-i Nûrî** (Farsi), Kastamonu, 1325/1909
 - 7- **Darü'l-Aceze ve Mükrimîn-i Müslimîn**, İst 1311/1895
 - 8- **Şehid Kızı** (manzum), İst.1336/1920
 - 9- **Kürt Dügünü** (hikâye), İst.1306/1890
 - 10- **Milli Destanlar** (Adet : 8)
 - 11- **İnşâ-yı Umumi**
 - 12- **İsfendiyar Oğulları Meskûkatı**
 - 13- **Halep Kitabeleri**
 - 14- **Edirne Tarihi**
 - 15- **Sa'di ve Gülistan** (Gülistan kısmı Türkçe manzum)
 - 16- **Harf ve Edat**
 - 17- **Misalli Mecelle** (Kitabü'l -Büyû)
 - 18- **Nida-yı İntikam** (manzum), İst.1331/1915
 - 19- **İçki**, Kastamonu, 1337/1921
 - 20- **Yunan Harbi Destanı**, Kastamonu, 1339/1923
 - 21- **Atalar Sözü** (Eski Türkçe Durûb-u Emsâl), İst.1329/1913
 - 22- **Doğu** (Gazete)
 - 23- **Âdâb-ı Eklâm**
 - 24- **Metrûke**
 - 25- **Seyr-i Sefain Tarihçesi**, İst.1926
 - 26- **Mev'izetü'l-Hasene**, İst.1310/1892
 - 8) Bkz.1-) Aziz Demircioğlu: **100 Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir (1872-1972)**, Kastamonu , 1980
 - 2-) **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi** "Abdülahad Nuri" mad. Dergâh Yay. İst. 1977,Cild-I, s.17
 - 3-) Abdülkerim Abdülkadiroğlu: **"Abdülahad Nuri ve Yunan Harbi Destanı"**, Türk Kültürü, Sayı: 281, Eylül-1986
 - 9) Söz konusu eserler için bkz. Aziz Demircioğlu: **Kastamonu'da Basılan Eserler (1869-1928)**, Kastamonu, 1987
 - 10) "Cilde de menfi iken 1314 (1898) senesi zarfında karaladığım (Sâkinâme) yi on sene sonra Kastamonu'da tab ve neşre muvaffak olmuşum."
 - 11) A. Nuri'nin Açıksöz Gazetesi'ndeki çalışmaları için bkz. A. Demircioğlu: **100 Yıllık Kastamonu Basını 1872-1972**, Kastamonu, 1973, 2.Bas. 1990, s.63-77
 - 12) Y.K. Tengirsek: **Vatan Hizmetinde**, Kültür Bak. Yay. 1. Bas. 1981, 2. Bas. 2001, 358 s.
 - 13) Sivas'ın Zara, İmranlı kazaları ile Erzincan'ın Hafik ve Refahiye kazalarını kapsayan Batı Dersim'de bir bölge.
 - 14) Güzin Dino: **Tanzimattan Sonra Edebiyatta Gerçekçiliğe Doğru**; AÜ DTCF Yay. Ank. 1954, s.23
 - 15) age, s.22

PSK Genel Sekreteri Kemal Burkey'in 2002 Newroz'u dolayısıyla yayımladığı mesajı olduğu gibi okurlarımıza sunuyoruz.

DENG

2002 Newroz'u kutlu olsun!

**Yurtseverler,
Ülkemizin tüm onurlu
kadın ve erkekleri,
Yiğit Kürdistan halkımız!**

Geleneksel Kürt takvimine göre 21 Mart'la yeni bir yıl başlıyor ve biz yeni Newroz bayramını coşkuyla kutluyoruz. Sökün eden baharla yaşam yeniden canlanıyor ve onunla birlikte yüreklerimiz de yeni umutlarla, özgürlük tutkusıyla dolup taşıyor.

Güney Kürdistan'daki özgür bölgede halkımız bu yıl da özgürlüğü solumakta devam ediyor, ulusal yönetim ve ulusal kurumlar giderek pekişiyor. Dileğimiz o ki, bu parçadaki yurtsever güçlerin ve tüm halkımızın beklenti ve umutlarına uygun olarak, yakın bir zamanda Güney tümünden özgürleşsin, Irak'ta her iki halkın, Kürtlerle Arapların eşitliği temelinde federal ve demokratik bir düzen oluşsun.

Diğer parçalarda ise ne yazık ki geçen yıl da durum değişmedi. Yine dileğimiz o ki diğer parçalarda da Kürt halkı bir bütün olarak ve bir an önce kölelik zincirlerini kırsın, özgürlüğe ulaşsın. Zulmün, işkencenin, göçmenliğin, acı ve yoksulluğun artık sonu gelsin. Kürtler güzelim ülkelerini onarsınlar, orada yeni bir yaşam kursunlar ve uygar uluslar kervanına bir an önce ulaşınsınlar...

Halkımızın bu kutsal amaç yolundaki mücadelesi tüm parçalarda aralıksız sürüyor.

Günümüzde tüm dünyada büyük değişiklik-

ler olmakta. Değişim dalgalarının ülkemizin kıyılarına da vurması kaçınılmaz. Bu işgalci güçler, bu çürümüş ve zorba rejimler de kaçınılmaz olarak yıkılıp gidecekler. Çanlar şimdi onlar için çalıyor!

Yeter ki umutlu olalım, özgürlük mücadelesini kararlıca sürdürelim. Bu zorba ve ilkel rejimlerin bir an önce yıkılması ve bizim için kurtuluş günlerini yakınlıştırmak buna bağlı.

Son üç yılda Kuzey Kürdistan'da halkımızın mücadelesi bakımından hem olumsuz, hem olumlu gelişmeler yaşandı. 15 yıl boyunca, bağımsız Kürdistan iddiasıyla Kürt halkını zamansız bir savaşa sürükleyenler, yanlış yol ve yöntemlerle ülkeyi alt üst ettikten, Kürt ulusal potansiyelini dağıttıktan sonra, başkalarının ele geçmesiyle birlikte tüm iddialarını bir yana ittiler, Kürt halkının tüm temel istemlerinden vazgeçtiler ve kendi deyişleriyle, Türk devletinin hizmetine girdiler!..

Bu onlar için bir yüz karasıdır.

Türk devleti bundan yararlanarak Kürt halkını tümünden teslim almaya, Kürt ulusal mücadelesini söndürmeye çalışıyor.

Ama Kürt halkı bu onursuzluğu asla kabul etmeyecek ve haklı davasından vazgeçmeyecek. Halkımızın özgürlük mücadelesi asla durmayacak.

Kürt halkı Türk devletinin niyet ve planlarının ve bu kişilerin rolünün farkındadır.

Yurtsever güçler, rejimin planlarını boşa çıkarmak ulusal mücadeleyi sağlıklı bir kanala

yöneltmek için son iki-üç yıl içinde yoğun bir çaba içindedirler. Yurt içinde ve dışında Kürt muhalefeti toparlanıyor, yurtsever güçlerin birliği yolunda sevindirici adımlar atılıyor.

Bu umut veren, karamsarlığı dağıtan sevindirici bir gelişmedir.

Her uyanık, dürüst, iyi yürekli Kürt; ülkesini, halkını seven, özgürlüğe değer veren; kendisi, çocukları ve torunları için iyi bir gelecek isteyen herkes bu çabaları desteklemeli, bu yürüyüşe katılmalı, birlik çabalarına omuz vermeli.

Kürdistan'ın ve Türkiye'nin tüm barışsever, demokrat insanları, Türkiye şu yaşadığımız günler önemli bir süreçten geçiyor ve tam bir yol ayrımındadır. Avrupa Birliği'ne tam üye olmak için üstüne düşeni yapacak mı yapmayacak mı?

Türkiye eğer Avrupa Birliği'ne üye olamazsa değişmek, herşeyden önce de Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirip demokratikleşmek zorundadır. Böylesi bir değişim Kürt halkının durumunu da güçlü biçimde etkiler. Bununla Kürt sorunu temelden çözülmesi bile, dil ve kültür alanında, radyo-televizyon yayını ve anadilde eğitim gibi bazı kazanımlar sağlayabilir. Bunun yanısıra düşünce, basın ve örgütlenme özgürlüğü önündeki kimi engeller kalkar ve siyasetin yolu açılır.

Ya da Türkiye değişime karşı direnerek bu köhne ve zorba düzeni sürdürecektir.

Böyle bir durumda Türkiye Avrupa keranından kopar, değişim ve ilerleme süreci kesintiye uğrar. Böyle bir şey hem Türkiye'nin kendisi, hem de Kürt halkı için kötü olur.

Şu günlerde bu iki eğilim arasında büyük bir çatışma yaşanıyor. Bir yanda demokrat, ilerici ve barışsever güçler. Diğer yanda ırkçı, tutucu, militarist güçler.

Sonucun ne olacağını şimdiden kestirmek olanaksız. Ola ki yakın dönem için tutuculuk güçleri ağır bassın ve değişim süreci engellensin. Ne var ki, uzun dönem için bu güçlerin hiçbir şansı yoktur.

Bu eski, çürümüş rejim kendisini yenileyemezse, çöküp gidecek, söz konusu tarafları da bu yıkıntının altında kalacaktır. Bu günlerin uzak olmadığı kanısındayım. Diğer bir deyişle, önümüzdeki dönem, birkaç yıl erken ya da geç, ama büyük bir

değişime gebe dir. Özgürlüğün, demokrasinin, gelişmenin yolu bizim ülkemizde de açılacaktır. Bundan hiçbir kuşkumuz yok.

2002 yılının Newrozunu da bu inanç ve umutla kutluyoruz.

Ülkemizin tüm onurlu, iyi yürekli kadın ve erkekleri, Newroz bayramınız kutlu olsun!

Yeni yıl size mutluluklar, Kürt halkına özgürlük, Türkiye'ye barış ve demokrasi getirsin!

**Yaşasın Kürt halkının
özgürlük mücadelesi!
Yaşasın Newroz!**

Mart 2002

Kemal Burkay
Kürdistan Sosyalist Partisi Genel Sekreteri